

№. 407.

~~20~~
Lit. Socy. of T. St.

~~8.260.~~

В КІХТЯХ РОЗПУСТИ

— АБО —

НАД БЕЗОДНЕЮ ПРОПАСТИ

Драма-Трагедія в 5-ох діях.

Написала Евдокія Бабій.

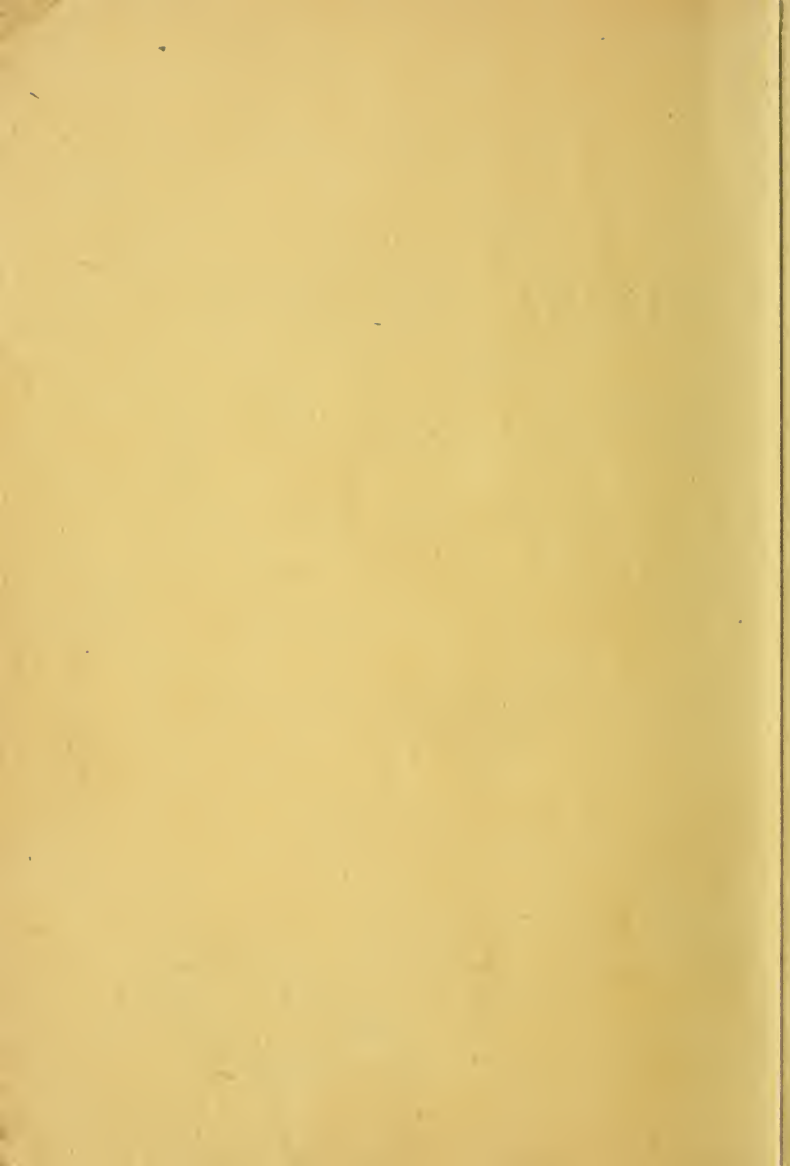
Упорядкував і до вистави на сцену приладив
Степан Бабій.

~~а з: 86~~



Ціна 35 центів.

Видане коштом Товариства ім. Івана Франка,
в Ватерлю, Онт.
1921.



К 20

В КІХТЯХ РОЗПУСТИ

— або —

НАД БЕЗОДНЕЮ ПРОПАСТИ

~~н.ч.: 86~~

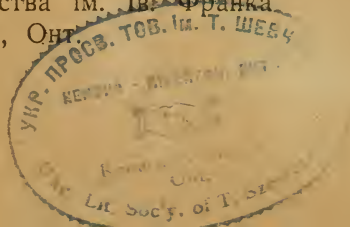
Драма-Трагедія в 5-ох діях.

Написала Евдокія Бабій.

Упорядкував і до вистави на сцену приладив
Степан Бабій.

Ціна 35 центів.

Видане коштом Товариства ім. Ів. Франка
в Ватерлю, Онт.
1921.



ДІЄВІ ОСОБИ:

Панас Чубак, років 40.

Анна, його жінка, років 38.

Маруся, їх дочка, років 17.

Василь, молодий парубок, років 25.

Кирило Никіфорович, поліцай.

Галя, дівчина проститутка, років 20.

Андрій, хлопець, сирота, років 18.

Каліка, права рука відтята а ліва нога на кулі,
років 35.

Жид, арендар.

1-ий мужик,

2-гий мужик,
приїзші з села.

1-ий босяк.

2-ий босяк.

1-ша дівчина.

2-га дівчина.

Урядник.

Поліцай.

Люди, парубки і дівчата.

Дієть ся на Україні в місті, около 1910—12 р.

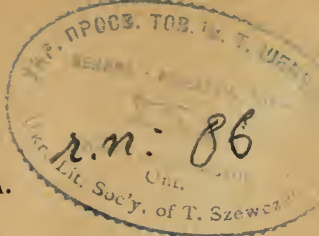
ДІЯ ПЕРША.

В місті, дуже бідно прибрана кімната, по середині стоїть біля для прання.

Ява 1.

Маруся сама.

МАРУСЯ. (прасує біле на столі). Ох, щоб якнайскорше попрасувати, та віднести до Жида, бо гроший треба, ох, Боже, як тут в тім місті тяжко жити... двацять разів гірше як на селі. Там так весело, що як бувало дівчата зійдуться, жартують, поспівають і веселі розходяться домів, а тут зовсім не так. (Задумана). А тато... що з ними стало ся? Вони не такі як перше були, б'ють маму, мене ненавидять, заодно дорікають мені, що я не вмю заробляти, я сама вже не знаю як їм ще робити, бо ніколи дармо не сиджу, а вони кажуть, що з тої роботи нема хісна. Правда, я й сама бачу, що нема, але то длятого, що тут за все треба згори платити, а тато лише яку копійку зарвуть то все пропивають. Ох, як тяжко, тяжко, оден Василь нас розрадить. Тато були вже найшли мені службу в якогось пана,



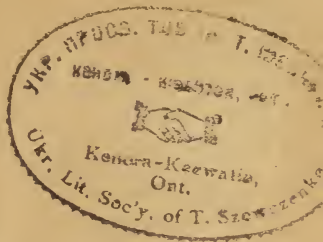
казали, що у вдівця, а Василь відраїв мене, каже, що там мені не місце. А мамі наказав, щоб не пустили. Ох, Боже! А що то мама за те витерпіли. (Дивить ся у вікно). Ну, і де то мама так довго забарились? Бідні мама, бідні, вже й самі не можуть по тім білім світі ходити з гризоти. Вони тільки гризуть ся та побивають ся. Як мені їх жалко. (Задумуєсь і співає).

Чи я в лузі не калина була,
Чи я в лузі не червона була,
Взяли мене полемали
І вкупочки повязали,
Така доля мая,
Гірка доля моя.

Чи я в поли не пшениця була,
Чи я в поли не озимая була,
Взяли мене позжинали
І в снопики повязали,
Така доля моя,
Гірка доля моя, і т. д.

Ява 2.

Маруся та Анна.



АННА. (Входить несучи великий клунок шматя).

МАРУСЯ. (Побачивши, підбігає до неї і відбирає). Ой мамочко, і нащо ви так багато набрали, чи-ж я не могла би піти і принести? Ви не жалуєте себе. (Кладе клунок коло ото-ла).

АННА. (Сїдає і тяжко віддихає). Чи-ж ти донечко не маєш другої роботи. А що, вже скінчила прасувати?

МАРУСЯ. Так мамо, скінчила.

АННА. Ну, то добре. Збирай ся, доню, та віднеси і проси, щоб зараз заплатила, бо дуже гроший треба, може дечого горячого зваримо, бо чогось вже все в середині пересохло від тої сухої страви.

МАРУСЯ. Добре мамочко, я зараз.

АННА. То-ж візьми кафтанину з мене, (роздягаєсь) тай задягнись, бо воно щось холодно на дворі. Ось на що ми зійшли... все що лучше батько повідносив до шинку, пропив, а то й за півдармо пороздавав. Ох, горенько наше тяженьке.

МАРУСЯ. Не гризїть ся мамочко, може тато ще поправлять ся.

АННА. Дай-боже, я собі не ворог, але тяжко, тяжко (Встає і бересь до праня).

МАРУСЯ. (Задягаєсь до відходу). Мамочко, спочиньте, бо ви змучені, а я прийду тай поперу. Ляжте трошки.

АННА. Ні дочко, ніколи спочивати, на тім світі вже спочину, а тут мені спочинку мабуть вже не буде. Здаєть ся, що так прийдець ся мучити до смерти.

МАРУСЯ. Якїж бо ви чудні мамочко, я в вечері зроблю (підходить ближше). Покиньте-ж.

АННА. Ти будеш мати другу роботу, іди, бо нічого часу гаїти.

МАРУСЯ. Йду вже, йду, мамочко. (Виходить).

Ява 3.

Анна сама.

АННА. (Сама, стоїть задумана). Ох доле, доле, що єго робити в тім білім світі, як тут дальше жити, коли кожної хвилі, кожної години все тяжше і тяжше стає жити, а Панас

все гірший і гірший стає до мене. Вічно п'яничить як не в шинку то десь знайде компанію, або до дому принесе і вдома кінчить. Та щоб то тільки те, а то знайшов собі якусь тай волочить ся з нею днем і нічею. Ох Панасе, Панасе, нащо ти привіз мене сюди, нащо дурив, що нема кращого життя від міського, нащо, нащо обдурив? (Іншим тоном). Але що я! Він же колись не такий був... він тоді любив мене, а що з ним тепер сталось? Хто его до того привів? Знаю, знаю, его товариш Кирило тай ему подібні. Ах, той Кирило... який він бридкий, як я его ненавижду, коли він сюди прийде... (Бересь до праня і порозкидала шмате по хаті). А я й забула, ось маю кілька карбованців то треба сховати поки Панаса нема, бо ось за помешкане скоро треба заплатити, а ему навіть не в голові що можуть на улицю викинути. (Відчиняє скриню і ховає гроші).

Ява 4.

Анна та Панас.

ПАНАС. (Входить п'яний чуть на ногах держить ся, а не дивлячись під ноги, зашпор-

туєсь і чуть не паде).

АННА. (Злякавшись, відступає від скрині і знов бере ся до праня).

ПАНАС. (Заміряєсь і хоче вдарити). Ах ти неохайна, в тебе вічно порозкидано!

АННА. Та я не навмисне, бачиш, що не маю часу попрятати.

ПАНАС. Але се не перший раз. (Сідає коло стола). Їсти давай!

АННА. Що-ж я тобі дам, як вже зо три дні в печі не топила, а сама з Марусею сухарами живемо.

ПАНАС. Мене то не обходить, а мені щоб зараз було що їсти. (Бе об стіл).

АННА. (Злякана) Оттак і скипів. Пожди трошки, мій голубе, зараз прийде Маруся, може гроші возьме за пране, то і чаю принесе. (Ласкаво). А де ти так довго забарив ся, га?

ПАНАС. Цікава, я знаю, що ти цікава знати де я ходив, а ти краще кажи, що вас дві корові робить в дома, що навіть на їду не зробили, щоб було в запасі.

АННА. (Лагідно). О Господи, ти-ж сам бачиш, що ми так робимо, щоб було добре, а що гроший нема, то ми не годні стільки заробити, щоб тобі вистарчило. Ти сам бачиш, що ми обі більше голодні як ситі. Панасе, опамятай ся,

що ти робиш, до чого ти впустив ся, зглянься над нами, Панасе.

ПАНАС. І чого ти знов пристаєш до мене, я тобі вже давно казав, що я з тобою тепер нічого не маю до діла, от і все. Хіба-ж я зле казав. Марійку якийсь чоловік хотів взяти на службу, так щоб вона в шовках ходила і нам було би добре, а ти не хотіла, то винуй себе сама.

АННА. Панасе, Панасочку, ти-ж сам бачив з яким наміром він хотів її взяти. Невже-ж ти серця не маєш, ти-ж її батько, ти-ж сам повинен її спиняти, а ти ще пхаєш її в пропасть. Ох, нещасні ми з тобою, нещасні.

ПАНАС. Ха, ха, ха, нещасна, ха, ха, зі мною. А через кого я нещасний? Ти сама собі не рада, що на світі жиєш і мене коло себе мучиш, ну і на що я тебе сюда взяв, що я з тебе за користь маю?

АННА. Панасе, бога ти не боїш ся, що ти кажеж, що, схаменись, невже-ж я тобі так обридла, що жадної жалости над нами не маєш, або кажеш користи не маєш. Чого-ж ти ще хочеш, опамятай ся Панасе, опамятай ся. Ми вже тільки літ вкупці прожили, що аж люди нам завидували, а тепер! Ох, тепер хто нас розеднав, кому я що злого вчинила що він мені та-

ке горе вчинив? Ох, Панасе, Панасе, ще не пізно, опамятай ся, я все тобі забуду, і знов заживемо по старому. (Падає перед ним на коліна). Панасе, голубе, зглянь ся надімною безталанною, яж твоя жінка, хто мене пожалує, пожалій з свого камяного серця хоть свою безталанну дочку, чуеш, Панасе? Ти ще любиш мене, в тебе ще не погасла любов до мене і пожалій хоч дочку свою.

ПАНАС. (Відкидає її). І чого ти липнеш до мене сатано? Самась тому винна з своєю впертостю. Кажеш, любились? Правда, що я тебе колись любив, а тепер не можу любити, досить вже тої любови. Тобі ще любови хочеть ся? Ха, ха, ха! Ти от вертай краще назад до села коли не хочеш слухати що я тобі кажу, бо тобі тут нема місця, нема що робити, ти мені не годна навіть на квартиру горівки заробити.

АННА. Ой боже-мій-боже, що ти кажеш і бога ти не боїш ся? На які заробітки ти хочеш, щоб я йшла. Ох! невже-ж.. невже-ж ти хочеш, щоб я такою дорогою пішла як ти, Панасе? Невже-ж ти все то годен терпіти, що-ж ти сказав, що, спамятай ся. Я-ж твоя жінка. (Дуже плаче.)

ПАНАС. Ні, вже терпіти не можу тих жіночих слинів. (Підходить до неї і штовхає но-

гою). Краще щоб ту було що їсти, я то вже давно чув. Зараз, чуеш? А то я з тобою зараз розправлюсь по своєму.

АННА. (Встає і втирає слези). Зараз, зараз піду, може Марусю стріну на дорозі, і як Жидівка заплатила за пране, то куплю дещо. (Виходить.)

Ява 5.

Панас сам.

ПАНАС. (Вслід за нею). Мені до того діла нема, хоть котра себе продай, а мені щоби було що їсти. (Ходить по хаті задуманий) А, чорт візьми, сам не знаю що робити. Вона мені сушить голову, не дає спокою, вічно сльози і сльози. Коли не прийдеш, нарікане, прохане. А здиблюсь з Галею і та мені не дає спокою з своєю чародійною любовію. Ах! очарувала вона мене, я зовсім стеряв ся, але чи дійсно любить мене Галя, того не годен розпізнати. А вже як я її люблю, то не годен і одного дня бути без неї. От і тепер тільки що прийшов а вже здаєсь, що пів року її не бачив, а прийшов сюда тай тут наскочив на біду. Ох як вона мені обридла, тьфу; як противно. А

колись я її любив, і не було дивниці. Тоді як я з нею женив ся, то ще й дваццять років не мав. Тоді мені здавалось, що вона була краща від сонця, а тепер ніколи не хотівби її бачити. (Задумуєсь). І на що я її брав з села, нащо? Тоді я еще не знав Галі, то жінка була для мене найдорожою... Аж мроз поза шкіру пішов, коли-б як найскорше де її вирвало від мене. І скільки раз я вже побив її так, що водою відливали і все таки не здихає, а даремно ту місце займає. От я так розбалакав ся, тай забув за чим прийшов. Мені-ж потрібно кілька карбованців. Галя казала, як не буду мати, то щоб навіт, нині до неї не йшов. Гм, не йшов, добре її казати, а чи годен я бути без неї? Ох Галю, Галю, не так я тебе полюбив, щоб міг забути. Мое серце полум'ям горить до тебе і его не в силі ніхто погасити. А хто мені буде дорогу заступати, то по трупах буду переходити, а тебе не віддам моя Галочко, нікому, не тільки гроший для тебе дістану, але і птичого молока з заклятої гори дістану, щоб вчинити волю своїй царици.

Ява 6.

Панас, Анна і Маруся.

(Входять Анна і Маруся. Анна несе чайник з

горячою водою, цукор та ще щось завите в папір.)

АННА. Ну і чого ти так забарила ся?
(Розкладає все на столі.)

МАРУСЯ. От я вам зараз все розкажу.

ПАНАС. Не треба казати, певно десь здибалась зі своїм мудрагелем Василем, котрий читав тобі якусь газету, що в ній пишуть, як лучший порядок заложити. Ха, ха, ха, от ми мудрий парубиско. (Грізно.) Хіба-ж ти не знаєш, що я їсти хочу і чекаю на чай?

МАРУСЯ. Я не те хотіла сказати, ну й чого ви таточку кричите, яж не знала, що ви в дома.

ПАНАС. Знала чи ні, а ти як за чим підеш, то повинна на одній нозі вертати назад.

МАРУСЯ. Та я ей-же богу нігде з ніким не була. Я понесла шмате до Чорної тай казала, щоб зараз заплатила. А вона каже: Пюмий мені підлогу, а я піду змінюю, бо не маю дрібних.

АННА. Тай ти мила?

МАРУСЯ. Ну і що-ж мені було робити, мусіла помити, бо не хотіла заплатити. Певно лише тим збувала, що не має дрібних.

АННА. Ой боже-боже, куди не повернись, то всюди нами бідними поштуркують ся.

ПАНАС. Годі, годі, от слухай Маріє, я то-

бі вже кілька разів дещо казав і ти мене не слухаєш.

МАРУСЯ. Чомуб не слухала, як би ви що доброго казали.

ПАНАС. (Скипівши зі злости). Як то, то я твій батько і тобі зле поворю? А чи ти знаєш, чи то буде зле, чи добре? Ти повинна мене слухати, ти знаєш, хто я тобі є?

МАРУСЯ. Так, тату, я знаю хто ви мені, ви мій рідний тато, але ви своїй єдиній дочці не бажаєте щастя, ви-б запродали мене ради свого щастя.

ПАНАС. (Сердито). Хто я? Ти до кого так розняла писк? (Зриваєсь до неї. Маруся ховаєсь за Анну). Ой мамо, мамо ратуйте!

ПАНАС. Ходи сюди! (Хоче вдарити).

АННА. (Хапає Панаса за руки). Схаменись хоть на хвилинку. І чим вона тебе так образила?

ПАНАС. Як то чим? Вона не сміє так до мене відповідати, розумієш? Я її батько, що скажу, так має бути! (Лагідно). Слухай Маріє, ти знаєш Кирила Никіфоровича?

МАРУСЯ і АННА. (разом). Хто-б його не знав, такого п'яницю.

ПАНАС. Хтоб він не був, а він хоче з тобою женитись.

МАРУСЯ. Ой, що ви тату?

ПАНАС. Чого злякалась, не маєш чого лякатись, він не вовк, не зїсть тебе.

АННА. Ой Панасе, що ти придумав, невже-ж ти втопив би свою дитину? Схаменись.

ПАНАС. Го, го, го! Ви вже знов зачинаєте балачку, я й побалакав би, та мені ніколи а то що я скажу, так має бути і кінець.

АННА. Вже ми побачимо, як воно буде, чи по твоєму, чи може інакше. (До Марусі). А йди но Марусю та повішай отсе шматє, бо треба буде завтра віднести.

МАРУСЯ. Добре, добре, мамочко. (Бере шматє і виходить.)

Ява 7.

Панас і Анна.

ПАНАС. (Встає і поправляєсь). А дай но мені кілька карбованців.

АННА. Що з тобою, звідки мені гроший брати, ти-ж сам бачиш, що заледви на жите зароблем обі з Марусею, а ти й пальцем не кивнеш.

ПАНАС. Мені до того діла нема, де ти маєш взяти, а мені має бути, бо мені треба от і

все.

АННА. Панасе, схамени ся, що ти від мене безталанної хочеш, невже-ж ти такий був? Пригадай собі як нам люди на селі завидували, а тепер, чого ти такий став, що з тобою? Кажеш що маеш десь йти? Кудиж тобі йти, що в тебе за діло там таке негайне в місті?

ПАНАС. Я бачу, що тебе і до опівночи не переслухаеш. Не хоч по добрій волі дати, то я сам знайду. (Шукає всюди по горшках, мисках, постіл, поперевертав в печі і т. д.)

АННА. (Сідає скоро на скриню).

ПАНАС. Не скажеш сатано? Кажи не гроші, бо тобі не з добром буде. (Хапає Анну за руку і відкидає зі скрині на бік, отрвирає, шукає, викидає все і перетрушує).

АННА. (Тягне його за руку). Панасе, схаменись. Чого тобі, тут нічого нема.

ПАНАС. (Викидає до решти і знайшов). Ось вони.

АННА. (Побачила і хоче відібрати). Дай сюди, дай Панасочку, то завтра треба за мешкане заплатити, дай, змилуй ся над нами.

ПАНАС. (Відкидає її на бік). Відьмо, геть від мене.

АННА. (Скоро зриваєть ся, хапає його за ноги і волочить ся за ним). Віддай, віддай, чу-

еш. Завтра за мешкане треба заплатити і їсти не буде за що купити.

ПАНАС. (Відриває її). Щезай маро від мене. (Скоро відходить).

Ява 8.

Анна сама.

АННА. (На колінах, простягаючи руки). Віддай, віддай! О Панасе, Панасе, за що ти так кривдиш нас, за що? (Підносить руки до гори). О боже, боже, невжеж ти того не бачиш? За що так мене караєш, за що? Чим я так провинилась? (Єще дужше ридає і паде на землю).

Ява 9.

Анна і Маруся.

МАРУСЯ. (Входить а побачивши плачучу матір, підбігає до неї). Мамо, мамочко, що з вами, перестаньте.

АННА. (Ще дужче плаче.)

МАРУСЯ. Мамочко, мамочко встаньте, встаньте і заспокойтесь. (Підводить її.)

АННА. Ох, безталанні ми, доню, безталанні. (Плаче).

МАРУСЯ. Мамо, мамочко, що тут було? Заспокойтесь.

АННА. (Показує). Ось, ось, бачиш.

МАРУСЯ. Певно тато останнє шмате забрали.

АННА. Ох, дочко моя єдина, нема там вже що брати, але було пару карбованців тай то взяв.

МАРУСЯ. То що-ж нам робити мамочко, коли вони такі.

(За сценою чути веселий спів Андрія. Анна і Маруся наслухають. Андрій співає.)

Ви дівчата молодиці,
Не бачили моєї дівки.
Моя дівка знакомита,
Задріпана з заду свита.

Ява 10.

Тіж і Андрій.

АНДРІЙ. (Входить і кінчить пісню на порозі.)

АННА. Андрій, дай ему боже здоровлечко.

Хоть він трохи потішить нас. Ох, та де мене вже хто розвеселить.

АНДРІЙ. Здорові з вівтірком, сказано, сумуєте.

МАРУСЯ І АННА. (Разом.) Здоров Андрію.

МАРУСЯ. От спасибі братіку, що прийшов, все якось веселійше як хто прийде. А як же ти вирвав ся так скоро від Жида?

АНДРІЙ. От сказано, вирвав ся, покинув все і пішов. А клятий Жид, сказано, репетує, що мало роблю.

АННА. Ох, так, так, тим здирщикам хоть би як робив, то все не догодиш.

АНДРІЙ. (Побачивши порозкидане шмате). Го, го, го, а се що у вас було, сказано, хтось женив ся?

АННА. Женив ся, тай не знати коли тому весілю кінець буде.

МАРУСЯ. (Підбирає.) То тато порозкидали.

АНДРІЙ. Сказано, вони вже в ресторанті. Кирило та Галина, тай других богато.

МАРУСЯ. (Скоро.) Що-ж вони там роблять? Хоть би раз прийшлося побачити.

АННА. Що ти Марусю, схаменись.

АНДРІЙ. Сказано, хоть раз побачити, нехай тебе Маріє бог від гого хоронить, там ска-

зано, аж страшно дивитись, яке то гадство, роспушта, а еще що, то нехай лучше не розказую.

АННА. Господи, господи. (Скоро). Щож він там робить?

АНДРІЙ. Сказано, здаєть ся в карти грають.

АННА. От взяв тяжко запрацьовані гроші і програє, а ми з голоду пухнемо. Ох, що-ж его робитоньки. (Задумуєсь).

МАРУСЯ. І що ти Андрію кажеш? Мамо, заспокойтесь, ви знову зачинаєте.

АНДРІЙ. Тай сказано, нічого не казав а правду. А ви тїтко не журїть ся. Сказано, вони ще самі будуть вас просити.

АННА. Ой, не знаю, не знаю, чи то вже до того прийде. От піду та прохолоджу ся. (Виходить.)

Ява 11.

Маруся і Андрій.

МАРУСЯ. І коли то вже буде тому кінець?

АНДРІЙ. Тай ти Марусю, сказано, не жу-

рись. Колись воно змінить ся, але треба почекати. Ось Василь казав що прийде.

МАРУСЯ. А ти коли бачив ся з Василем?

АНДРІЙ. От сказано, зраділа, то то й добре. Пожди, він зараз прийде, а я сказано, піду, бо Жид вже певно без мене гвавтує. Прощай. (Виходить.)

Ява 12.

Маруся сама.

МАРУСЯ. (Вслід.) Прощай Андрію, тай не забувай за нас. (Задумалась). Ох боже, боже, який він добрий і веселий хлопець, завше нас розвеселить. А тут знова нова біда та гризота і як її пережити. Тато знов щось надумали та придбали для мене якогось п'яницю, і шлють за него віддаватись. Ну, та нехай би вже було і так, я і на те згодила би ся, але щоб вони були для мами такі як передтим. А щоб тоді Василь казав? Він так мене любить, тай мені здаєть ся, що і я його люблю, бо як я його зобачу, то чогось серце забєть ся. Він такий мудрий, завше мені говорить чого то бідний міський люд так бідує. Але де мені то второпати, простій дівчині. (Задумалась).

Ява 13.

Маруся і Василь.

ВАСИЛЬ, (Входить.) Здорова була, Марусю! Чого-ж ти так задумала ся?

МАРУСЯ. (Здрігнувшись) Ох! Василь!

ВАСИЛЬ. Чого так злякалась Марусю, та про що так задумалась?

МАРУСЯ. Та я нічого, але всякі журби не дають спокою. От і знов нова напасть.

ВАСИЛЬ. Як? Від кого? Кажі Марусю всю правду, нічого не тай передімною, ти знаєш, що я тобі не ворог.

МАРУСЯ. (Задумана.) Та чи я знаю Василю, що тут робити? Тато хочуть, щоби я ішла заміж за якогось п'яницю. Я і сама не знаю, що ту робити, може-б мамі було лекше жити, як би я татову волю вчинила, але... (Задумалась і похилила голову).

ВАСИЛЬ. (Палко). Що? що ти, Марусю кажеш? За кого? Чи не за Кирила? Мені щось то Андрій натякнув.

МАРУСЯ. Так, за його-ж.

ВАСИЛЬ. (Сильно.) О, катюги, ненаситні людодіди! Чи ще мало вам тих жертв, котрі ви вже пожерли? Ще мало вам тої крові люд-

ської, що ви випили невинно? На що розпростераєте свої брудні кіхті на невинних птичок, котрі ще не розуміють того?

МАРУСЯ. Василю, не клени, се-ж мої тато.

ВАСИЛЬ. Тато! Марусю, то кат, а не тато. Він колись був тобі татом, але не тепер. Він ворог тепер тобі і твоїй безталанній мамі.

МАРУСЯ. Ох, нещасні мама, нещасні. От і тепер тато знов забрали останні гроші. Нас далі на-улицю викинуть, бо не буде чим запла-тити за мешкане.

ВАСИЛЬ. От бачиш, Марусю, що твій та-то більший ворог вам як хто другий. Він ко-лись опам'ятаєсь, але буде вже за пізно. Я хо-чу бути, Марусю твоїм оборонцем. Хочу те-бе захистити від тої пропасти, в котру хочуть тебе вкинути. Я не допущу, щоби ненаситна паша проковтнула тебе. (Дивить ся її в очи). Ну, Марусю, хочеш бути моїм другом, жити в купці і ділитись добром і злом?

МАРУСЯ. Ох, Василю, я не сподівалась то-го. А що тато на те скажуть?

ВАСИЛЬ. Ти на те не зважай, бо вони те-пер може будуть й противні, але колись бу-дуть за те дякувати. Ти скажи, чи любиш мене...

МАРУСЯ. (Засоромлена.) Лю-б-лю...

ВАСИЛЬ. (Бере її за руки і тягне до себе.) Марусю, зоре моя ясна, ти освітила мені ту дорогу, котра затемнялась передімною.

МАРУСЯ. Василю, ти щасте моє. (Схиляється йому на груди.) Яка я чуюсь щаслива...

ВАСИЛЬ. Ще щасливійші колись будемо, як зажиємо разом і як народ пізнає, хто творить все зло, через котре нам всім погано живеть ся і тоді настане згода і мир по цілій ненці Україні.

МАРУСЯ. Я тебе Василю, не розумію, але я люблю тебе...

ВАСИЛЬ. Я й тебе люблю, моя ясочко. Люблю так, що й висказати не можу моєї любови. Ти кажеш, що не розумієш мене. Я тебе привчу і ти скоро зрозумієш, Марусю. Чи згідна ти йти зі мною рука в руку і показати людям праву дорогу до лучшего життя?

МАРУСЯ. Хоть в вогонь і в воду. (Кидається йому на шию і крепко цілує.)

ВАСИЛЬ. Щасте моє, роже моя, який я щасливий почуваюсь, що можу заспокоїти своє розранене серце. (Крепко пригортає до себе і цілує.)

ЗАВІСА ПОВОЛИ СПАДАЄ.

ДІЯ ДРУГА.

Сцена представляє брудний шинк в пивниці. По середині кілька столів, під стінами брудні лавки. Всюди видко порозкидані фляшки, котрі валяють ся по підлозі і на столах.

Ява 1.

Андрій сам.

АНДРІЙ. (Замітає і збирає порозкидані фляшки співаючи весело пісню):

Чому мила надулась,
Чому в кожух не вдяглась.
Бодай тебе такий дух,
Як у мене є кожух.

Не рада-б я дуть ся,
Самі губи дмуть ся,
Бо ні ввіщо мій миленький
Ні вдягтись, ні взуть ся.

На тарілці білий сир,
А в богача гарний син,
Славно косить, славно жне,
Та він мене не візьме.

Як би косив, як би жав,
Як би любив, тоб узяв.

Як би косив косою,
Травиченьку з росою.

Як би косив із кілцем,
Травиченьку із прісцем.

(Скінчивши замітати і позбиравши фляшки з підлоги, забирає також зі стола, а взявши одну в руку, підносить її до гори і говорить до неї): Сказано, як багато зла твориш небого і хто тебе таку погану видумав? Гей, гей, не одного ти господаря з торбами пустила, та сказано, неодну жінку з чоловіком розлучила, а як много вдів та сиротів через тебе осталося бездомними, а як багато ти в Сибір їх загнала, де через тебе брязкають тепер кайдани. Ох, мені чогось аж бридко тут робити. А слезам і нужді через се прокляте місце нема кінця. Люди самі собі готують ось тут ярмо на свою шию, сказано, самі псують своє життя, самі кують собі кайдани, будують тюрми і шибениці, а все, сказано, через ту прокляту горівку. Та чи буде вже коли лекше жити на світі?

Ява 2.

Андрій і Василь.

ВАСИЛЬ. (Через двері). Андрію!

АНДРІЙ. Хто там? (Оглядаєсь.) О, Василь прийшов, ходи сюди, тут, сказано, нема нікого.

ВАСИЛЬ. Не можу, Андрію йти до такого брудного місця, але я маю тобі щось сказати.

АНДРІЙ. Кажі. Сказано, я все для тебе зроблю.

ВАСИЛЬ. Добре. Отже слухай (переступає поріг). Коли Панас з Кирилом придуть сюди і будуть забавляти ся, то ти підслухай, що вони будуть говорити. А як Панас схоче йти з Кирилом до Марусі, то прошу сповісти мене якнайскорше, а за те я тобі віддячусь.

АНДРІЙ. Василю, сказано, друже мій, я все для тебе зроблю і жадної віддяки не треба.

ВАСИЛЬ. От гаразд, товаришу, я буду йти, бо не можу в сїм бруднім місци стояти, де нещасні робітники запивають свою свободу і запропащують себе.

АНДРІЙ. Правда друже, я, сказано, не тільки знаю, але і бачу і чую, що тут виробля-

еть ся і самому неприємно на те все дивитись. От колись тут було, Панас напивавсь зі своєю любовницею, а потім, сказано, прийшов той городовий Кирило, за котрого Панас хоче висватати Марусю та так попили ся, що, сказано, мені аж стидно таке тобі розказувати.

ВАСИЛЬ. Не треба розказувати, я й сам те добре знаю. А що Кирило казав про Марусю?

АНДРІЙ. Та, сказано, багато всего говорили. Здаеть ся мені, що Панас якісь гроші брав від него. Правда, я всего добре не бачив, бо зараз клятий хазяїн покликав мене, але добре чув як Панас казав, що вона мусить Кирилова бути. Отсе я чув і тобі те кажу.

ГОЛОС ЖИДА: Андрію, что ти так долго там делаеш?

АНДРІЙ. (Кричить). Та як довго, коли ще не скінчив. (До Василя.) От бачиш, яке мое жите.

ВАСИЛЬ. Бачу, бачу. Ну, то прощай Андрію, я іду, бо ніколи мені, а ти памятай, тут скоро пічнуть сходитись. (Виходить.)

Ява 3.

Андрій і Жид.

ЖИД. (Входить.) Ти слухал, що я тебе звал, що ти здесь спрятал ся! Іді там ребьонк плачет.

АНДРІЙ. Та хіба-ж ви не бачите, що я не сиджу, а прячу? Бачите як тут понакидано.

ЖИД. Ну, ну, не разговарівай, а делай что велю, я тибє за то плачу.

АНДРІЙ. Та хіба я не роблю? Моя робота три рази більше вартує як ви мені даєте, а роблю як віл.

ЖИД. Что, что ти гаваріш? Іді, іді, тибє і тово не стоїть дать. За еті денгі я двох такіх как ти найду.

АНДРІЙ. То чомуж не глядите за сі гроші двох? Я вам кілька разів казав вже, що не хочу у вас робити.

ГОЛОС ЖИДІВКИ. Андрій, іді дров нарубай, води принєсі, деті плачуть, ну скарей.

ЖИД. Слухал? Баріня зовуть, сей час іді. (Бере Андрія за плечі і випихає за двері).

АНДРІЙ. Та ну-ж бо, чого пхаєтесь?

ЖИД. Не разгаварівай. (Випихає).

Ява 4.

Жид і Галя.

ГАЛЯ. (Входить). А що, нема ще нікого?

ЖИД. Скоро придуть, садіться, Галю; може что хатіте?

ГАЛЯ. Не так дуже, бо нема гроший, а чарка горівки випилаби ся.

ЖИД. Ну, чому нет, у меня есть. (Скоро підходить і подає її чарку горівки). Ну, Галю, у меня дело есть, а ви оставайтесь здесь. (Виходить).

ГАЛЯ. Добре, добре.

Ява 5.

Галя сама.

ГАЛЯ. І чому ж то ще нема нікого? (Виймає пулярес і заглядає в него). От Чорт возьми, погано. Мені вчера пощастилось, навіть нема за що розгулять ся. Чорт возьми, вже обридло мені з тим Панасом ходити. Він мені морочить голову, що мене любить. Непотрібна мені його любов, а гроший мені треба. Останніми часами він зовсім мені обрид. (Задумалась).

От Василь, то такого варта покохати, коли я-
кось не щастить ся. До шинку він не заходить,
а на улиці вже кілька разів здибала і пробувала
всякими штучками заходити, навіть натякала
єму, а він будьто би не розуміє мене і не хоче
навіть говорити, звертає розмову на щось инше.
Але як то кажуть, терпи душе, спасена будеш.
Колись як ще де стрінусь, то признаю ся що
люблю его, візьму пригорну, поцілую і може
зловлю его в свої тенети. Чи то мені перший
раз, або чи він перший?

Ява 6.

Галя і Кирило.

КИРИЛО. (Входить). От гаразд, Галю, що
тебе застав. Ну, що-ж ти, сама гуляєш, а Па-
нас де?

ГАЛЯ. А чорт его знає, зрештою на що він
мені здав ся?

КИРИЛО. Он як. Ви-ж любитесь.

ГАЛЯ. Фіть, фіть, така любов. А може він
мене любить, так що з сего?

КИРИЛО. А ти его?

ГАЛЯ. (Смієть ся). Ха-ха-ха, гроший его
мені потрібно, а не его. Останними часами він
чогось обрид мені з своєю любовю. Я хотіла

би его якнайскорше позбутись.

КИРИЛО. А я казав би тобі ще трохи поводити за ніс старого дурня.

ГАЛЯ. Коли в него вже кишеня пуста.

КИРИЛО. Знаєш Галю, я маю до тебе діло, але щоб було шито-крито.

ГАЛЯ. Кажі.

КИРИЛО. Ти будь зі мною добра, то й все добре буде. Ти мені вже не в однім ділі помогла.

ГАЛЯ. Та що з сего, коли користи мало.

КИРИЛО. Ні, ні не мало, а от слухай. Є в него дочка Марія і вона мені дуже до вподоби.

ГАЛЯ. Ну, що-ж мені до того?

КИРИЛО. Ти вислухай Галю, що я скажу. Вона, бач, не дуже мене хоче, але вона мусить бути моею. Слухай отже Панаса, подержи его ще трохи в своїх тенетах як сама знаєш. Він тебе божевільно кохає і задля тебе він все зможе зробити. Єму потрібно гроший і я обіцяв єму дати як тільки він зробить так, щоби Маруся була моя. Ті гроші все одно будуть твої, розумієш?

ГАЛЯ. Он як. Тепер все зрозуміла.

КИРИЛО. То добре, бо як би ти его тепер покинула, відігнала від себе, то він може наро-

зумитись, тоді мої заміри пропали. (Виймає гроші). От візьми пару карбованців, а решту дістанеш в Панаса, тільки щоб було тихо. Я не можу тут довше бути, бо я в службі; обійду кругом, та знов зайду, може Панас тоді буде. (Виходить).

Ява 7.

Галя сама.

ГАЛЯ. От так воно мені і добре, так мені й треба; вода на мій млин. Щоби як найскорше позбути ся Марії, то Василь тоді напевно буде мій, бо тільки вона одна стала мені поперек дороги. Адже через неї Василь не хоче навіть говорити зі мною, а тоді... пожди, чи не стане ся по моєму! (Задумалась).

Ява 8.

Входять люди: 1-ий і 2-ий босяк, 1-ша і 2-га дівчина і садовлять ся гортом за столи.

1-ИЙ БОСЯК. Ану, тащі сюдою водку! Ну, Єврею, скарей!

Ява 9.

Ті-ж самі і Жид.

ЖИД. (Входить). Сейчас, сейчас господа. (Бере фляшки і ставляє на столи).

2-ИЙ БОСЯК. А давай-же мені скоро з півквартирки, а то вже й в горлі просохло. Ну, і закуски подай! Слишиш?..

ЖИД. Андрію, а чево ти там делаеш? Іді сюди, слишиш, паскарей.

Ява 10.

Ті самі і Андрій.

АНДРІЙ. (Входить). А чого там вам треба?

ЖИД. На, Андрію, подавай на столи. Ну, скарей! Чему так ноги за собою тягнеш как корова. (Всі сміють ся).

АНДРІЙ. (Бере фляшки і несе до столів).

ЖИД. (Штовхає Андрія). Ну, скарей! (Всі сміють ся).

АНДРІЙ. За що-ж ви мене штовхаєте? Хиба-ж я не роблю так як треба? Ох! Ох!

ЖИД. Ну, ну. Не разгаварівай. (Андрій і Жид подають).

ГАЛЯ. От, гаразд, що посходились, а то мені

вже аж на сон збиралось.

2-ИЙ БОСЯК. (Приглядає ся на Галю). А ти тут сама? А де-ж твій любовник?

ГАЛЯ. На чорта він мені здав ся. Хиба-ж ти для мене не гарний? (Підходить і обіймає його. Всі сміють ся).

1-ИЙ БОСЯК. От так молодець! Елена панімає дело!

ДІВЧАТА. Чого-ж ми так дармо будемо сидіти?

1-ИЙ БОСЯК. Сейчас гармошку принесу. (Встає).

ДІВЧАТА. А принеси, принеси, то буде веселійше.

ГАЛЯ. На чорта нам твоя гармошка; ти ще як на неї заграєш, то й зовсім поснемо. От, хоч би скрипка, то що іншого.

2-ИЙ БОСЯК. Гаразд, нехай буде і скрипка. (До Галі). А чи багато сьогодні вторгувала? Давай, щоб було чим заплатити.

ГАЛЯ. Та чорта тут коло вас вторгуєш.

2-ИЙ БОСЯК. Ну, вже то якомсь буде. Давай з карбованця, я іду по музику.

ГАЛЯ. (Виймає гроші). На, бери скільки маю, бо хочеть ся досаду розігнати.

2-ИЙ БОСЯК. Я казав, що так буде. (Виходить).

Ява 11.

Ті самі і входять 1-ий і 2-ий мужики.

МУЖИКИ. (Здіймають шапки і мнучи їх в руках поставали коло порога, неначе боять ся сідати).

ГАЛЯ. (В бік). А ось і шупаки... будемо пробувати ловити. (Підходить до них). Прошу сідати. А що вам подати?

МУЖИКИ. (Підходять до стола і сідають). Та ми до вас нічого не маємо.

1-ИЙ МУЖИК. Арендару, ану там сюди з фляшкою!

ЖИД. Сейчас даю. (Подає фляшку).

1-ИЙ МУЖИК. (Наливає). Дай боже здоров'я, куме! (Пє).

2-ИЙ МУЖИК. Дай боже, дай боже куме! Але ви, куме, казали, що ми тут Панаса застанемо.

1-ИЙ МУЖИК. Та мені казали, що він тут з часта перебуває. Але хто його знає, десь не видно.

2-ИЙ МУЖИК. (Пє). Цікаво побачити, що то з него за пан, бо кажуть, що він по панськи прибираєсь.

1-ИЙ МУЖИК. (Наливає і пє). Ох, куме, погано я чув про него. Кажуть, що його очарова-

но, що будьто би якась дівчина напоїла його чарами і через те він більше не любить своєї Гануськи, а водить ся з тою дівчиною.

2-ИЙ МУЖИК. Так, так куме, що то в тім місті не виробляєть ся, тай на що Панас звів ся... Ох, подумайте, як то колись вони гарно жили на селі!

1-ИЙ МУЖИК. Нехай їх бог судить! Хотілось побачити, та видно, що його тут не буде. Ходімо, бо так чогось тут всі писки пороззявляли...

2-ИЙ МУЖИК. Ну, то дай боже! Допемо, та підемо. (Пе).

1-ИЙ БОСЯК. Може баришні хотіте? Будеть весіля!

2-ИЙ МУЖИК. Що за борошно? Йй богу ми нічого не знаємо. Куме, допивайте, та підемо.

ОДИН З ЛЮДИЙ. Він питає, може хочете дівчини... щоб було вам веселійше посидіти.

1-ИЙ МУЖИК. Дівчини? Та пощо дівчата здались, коли в нас на селі є їх досить.

1-ША ДІВЧИНА. (Підходить до них). А може у вас на селі дівчата не такі гарні як ми? От, хоч би й я сама... от і сяду коло вас... (Сідає). Ну, що випете? Чому ви так мало випили? Ану, шинкаре, давай більше горівки!

ЖИД. Сейчас, господа! (Приносить, подає і забирає порожні пляшки зі столів. Люди пють

і говорять між собою).

1-ША ДІВЧИНА. Ну, випемо. Дай боже!

МУЖИКИ. (Разом). Дай боже! (Хочуть вставати).

1-ША ДІВЧИНА. Зачекайте, та забавимо ся.

1-ИЙ МУЖИК. Ви собі пийте, а нам треба йти.

1-ША ДІВЧИНА. (Обох затримує і бере за шиї). Та ну-ж бо, докінчимо, тай підете. (Люди сміють ся).

1-ИЙ БОСЯК. Та паждіте, погуляємо кільки вгодно.

1-ША ДІВЧИНА. Та правда. От випю за ваше здоровле. (Пє). Зараз музика прийде, погуляємо... А може хочете, щоби я вас поцілувала?

МУЖИКИ. (Разом). Не треба! Не треба!

1-ША ДІВЧИНА. (Бере їх обох за голови і стукає ними до купи). От, як гарно! (Всі дуже голосно сміють ся і кричать).

1-ША ДІВЧИНА. От гарно поцілувала, так як жінка першої ночі по слюбі! (Галя підходить ближше, стає з боку коло мужиків і осторожно всуває руку в кишеню одному; витягає з кишені завязані в хустині гроші і ховає за пазуху).

2-ИЙ МУЖИК. Ну, а се по якому? Пустіть нас, ми собі підемо.

1-ША ДІВЧИНА. Заплатіть за горівку, та йдіть.

1-ИЙ МУЖИК. Заплатіть куме, будь ласка, та підемо. А то ще тут на який скандал наско-чимо.

2-ИЙ МУЖИК. Та вже треба заплатити. (Сягає помало рукою в кишеню). От в гарнім міс-ті перебуває наш порядний хазяїн Панас! (Зля-каний). Ой, гвалт! Ратуйте! В мене гроші витяг-нули! (Шукає по всіх кишенях).

1-ИЙ МУЖИК. Як? Де? Коли? Зараз сюди поліція, ми їх поарештуємо!

2-ИЙ МУЖИК. (Плачучи). От тут були! (Показує на кишеню). Гу... гу... гу... Ой ратуй-те! (Дуже репетує).

Ява 12.

Ті самі і Кирило.

КИРИЛО. (Входить). Що тут за крики? (Галя хитро моргає на него. Кирило дав знак, що все буде гаразд).

2-ИЙ МУЖИК. А от нас тут ограбили. В ме-не гроші з кишені витягнули. (Плаче).

КИРИЛО. Гроші? Які? Хто і коли витягнув? Ніхто не бачив?

2-ИЙ МУЖИК. А ось, таки зараз з кишені витягнули. Будь ласка перетрусіть ви їх добре, то знайдете.

ОДИН З ЛЮДИЙ. Коли у вас гроші взяли? Неправда! Вони тільки напасти шукають.

КИРИЛО. А перестань же плакати, бо ти певно ніяких грошей не мав. Ти тільки собі напасти шукаєш.

2-ИЙ МУЖИК. А нехай мене бог скарає, коли я неправду кажу! От щойно тільки тепер витягнули.

1-ША ДІВЧИНА. Не вірте тим падлюкам, вони п'яні. Геть викиньте їх за двері!

2-ИЙ МУЖИК. Як-то? За наші гроші, та ще нас за двері викидати? Ні, так не може бути! Треба по правді. Ви господін поліцей, будь ласка, розберіть справу як слід.

КИРИЛО. Я вже все розібрав. Ви собі напасти шукаєте. Геть, йдіть собі, а то я вас зараз в участок, ще й заплатите!

2-ИЙ МУЖИК. Ох, господи, господи! Яка то тепер правда на світі! За те, що вкрали в мене гроші, то ще й хочуть до тюрми всадити. Ох, коли то вже настане правда?

1-ИЙ БОСЯК. Ох, ти хахол! Ти будеш нас тут учить? Та ми сейчас з тобою по своєму! (Хоче вдарити).

КИРИЛО. (Заступає йому дорогу). Пажді!
(До мужиків). Ідїть собі геть з відсіля, а ні, то сидїть тихо, бо ще тут клопоту собі напитаєте.

1-ИЙ МУЖИК. Та ходїмо куме, ви-ж бачите яка тут правда. Нехай їм бог за нашу кривду за-
платить .

2-ИЙ МУЖИК. Поки їм бог заплатить, а во-
ни нам вже заплатили.

КИРИЛО. Не розказуйте, а то сейчас в уча-
сток!

МУЖИКИ. (Разом). А нехай се развратне
місце западе ся!

Ява 13.

Ті самі без мужиків.

КИРИЛО. (Зближаючи ся до Галї). Чи багато
дістала? (Присутні підсміхають ся).

1-ИЙ БОСЯК. От так воно.

ГАЛЯ. Не так дуже багато — так... з пару
десяток.

КИРИЛО. А щось і менї полагаєть ся за мій
труд!

ГАЛЯ. (Витягає зза пазухи напіровий бан-
кнот і подає йому). Отсе за твій труд.

КИРИЛО. Спасибі. (Ховає банкнот в кише-
ню і виходить).

Ява 14.

Ті самі, музикант і 2-ий босяк.

МУЗИКАНТ. (Входить, сідає біля стола, наливає чарку і пє; потім строїть скрипку).

1-ИЙ БОСЯК. А ну, братушка, заграй нам разкапарівського! (Музикант зачинає грати, всі пускають ся в танець; кождий про себе. Жид підбирає столи і лавки до кута. Босяк виступає на середину корчми, стає перед музикантом і взявшись за підбоки приспівує):

Ох ти матушка моя,
Молїс богу за мене;
Молїс богу да кристу,
Що я пняїца расту. Го-го-го!
(Присїдає гопака).

2-ИЙ БОСЯК. Вже досить, нам треба за ді-том йти (Дехто ще сідає і пє, дехто виходить. Коротка павза. Декотрий утомлений валить за столом на лавку і засипляє. Галя теж виходить).

Ява 15.

Жид і ті, що сплять за столом.

ЖИД. Андрію, а ходи сюди, нада попрятать.
АНДРІЙ. (За сценою). Зараз, зараз.

ЖИД. (Кривить ся). Зараз, зараз... нада зараз, слишиш?! Скорей!

Ява 16.

Ті і Андрій.

АНДРІЙ. Ну, чого хочете?

ЖИД. От, посматрі, как здесь понабросано; нада убрать.

АНДРІЙ. Добре, добре.

ЖИД. Скарей-же! (Виходить).

Ява 17.

Андрій сам.

АНДРІЙ. Ох, що тут дієть ся! Аж жалко дивитись на ті розпустні жертви, що не розуміють того, що роблять. Аж вже мені обридло тут бути. (Виходить).

Ява 18.

Входять Панас і Галя.

ПАНАС. Ну, Галю, скажи, як воно дальше буде...

ГАЛЯ. (Сердито). Так як дотепер!

ПАНАС. Не в тім діло, але ти сама бачиш, до чого ти мене довела; ти бачиш, що довше я вже тут не можу оставатись, мене кожної хвилі можуть зловити а ти оставши ся на свободі будеш дальше продовжати свою брудну роботу.

ГАЛЯ. І по що ти таку нудну розмову навязав, — хіба я тебе не люблю? (Лукаво пригортає його до себе).

ПАНАС. Я бачу, що ти мене любиш. Але ти знаєш, що я тебе так люблю, що без тебе жити не можу. Знаєш, люба, ми мусимо з сеї місцевої виїхати і то якнайскорше. Кирило обіцяв мені дати щось трохи гроший, але під умовою, щоб Марія була його. Ми заберемо ся з відси, а він нехай з нею робить що хоче, — згідна на се?

ГАЛЯ. Який бо ти чудний. Чого-ж бо нам ще виїжджати? Ми ще маємо досить часу. Гроші візьми від Кирила і даси мені. Бачиш, що мені треба якось прибратись; якже мені так їхати? Чого ти такий сумний?

ПАНАС. Тому сумний, що люблю тебе, але останними часами помічаю, що ти не такою стаєш вже до мене. Памятай, Галю, що не так ти мое серце розпалила, щоб воно спокійно охолонуло. (Бере її за руку). Ти бачиш, що я

всім ізза тебе пожертвував... Пожертвував тим, що мені було найдороще. Відколи я тебе полюбив, то вона стала мені брідкою, а ти що хотіла, то зі мною зробила — бо я не можу тобі супротивлятись. Галю, я тебе люблю і коли-б ти задумала мене здурити, то пам'ятай, що пімста моя буде кривава!

ГАЛЯ. Та бо ти справді чогось дуже розбалакав ся. Ось випемо, а туга зараз зсуне ся. Ану жиде!

Ява 19.

Ті самі і Жид.

ЖИД. (Входить). Сейчас! А что вам нада?

ГАЛЯ. Горівки тащи сюди!

ЖИД. Харашо, харашо.

ГАЛЯ. (Наливає, пе і весело приспівує):

У неділю вродила ся,

Горе-ж мені, горе;

Полюбила Панасика —

Така моя доля.

І хліб печи, за телятами йти,

Коби мені нещасній Панаса знайти.

(Ще один наливає). Ну, дай боже здоровле і тому панови, що мене полюбив — і я його по-

любила... Ха, ха, ха! От, бачиш, тепер якось веселійше. (Наливає і подає йому).

ПАНАС. (Пе). Я знаю, що ти здібна на все. Пригорнись-же до мене - як бувало давнійше і поцілуй! (Галя пригортає його до себе, цілує і обернувшись в зад, спльовує).

ПАНАС. (Обнявши її). А правда як гарно...

ГАЛЯ (Відпихає його). Та пожди, ще маеш час обійматись.

Ява 20.

Ті і Кирило.

КИРИЛО. (Входить). От як гарно і яка з вас гарна пара! Воркуєте як голубята. (З лукавою усмішкою споглядає на них).

ГАЛЯ. От собі пара, ряба та кара.

ПАНАС. Ось ми на вас ждемо. Сідайте, та випемо. Який-же я радий, що вас побачив. (Чарка ходить кругом).

КИРИЛО. (Підпитий). Ну, як-же ви Панасе там умовились? Зупинились на тім що я вам кавав... Чи согласна вона?

ПАНАС. Все гаразд, Кирило Никифорович, так як я скажу, так має бути.

ГАЛЯ. Та певно, щоб за такого чоловіка як Кирило не віддати дочки — тобі навіть гріх

був.

ПАНАС. (Бере Кирила за руку). Згода, Кирило Никифорович, ось таки зараз підемо до мене і побалакаєте з нею та порадите ся про будуче.

КИРИЛО. (Трясе Панаса за руку). Як згода то згода, бо певно за мене дочка купця пішлаб заміж. (Виймає гроші і дає йому). Ось вам і гроші, але памятайте, що вона вже моя — чи на все, чи на час, то вам до того діла нема.

ПАНАС. Як я беру гроші, то я вам казав, що годжу ся на все. (Бере гроші і дає Галі). На тобі гроші, купи собі що тобі треба і збирай ся в дорогу. А ми, Кирило Никифорович, ходімо таки зараз.

КИРИЛО. Ну, як йти то йти. Ходімо. (Оба виходять).

Ява 21.

Галя сама.

ГАЛЯ. (Дивить ся на гроші). І що мені з того, що мені з тих гроший... За ті гроші має впасти нова жертва, нова квіточка, яка тільки почала розвиватись... Ох, як жалко! Може я зле роблю, може-б побігчи та сповістити її... А Василь... Я його люблю, а чи схоче він мене люби-

ти? Ох, як мені тяжко! Пригадуєсь мені минуле, пригадуєсь мені та рідна хата, в котрій я росла і розвивалась, як та квіточка на дощи весною, як мої родичі раділи мною — а тепер... Я вже не та сама, я вже відцвила, зівяла і жите моє скоро опадє. А що мене до того привело?.. Ох! Скортіла біда піти на заробітки і мене такий самий обдурив як отсей Кирило. Взяв мене в свої брудні распустні кігті, побавивсь, натішив ся мною доволі і кинув в багно распустити! Ох, пощо я собі се пригадала! Се вже не вернєсь. Але що се зі мною? (Обтирає слези). Мені чогось той Панас чудний видаєсь... Я не люблю його і не хочу любити, але чомусь моя совість примушує мене його любити. Мені чогось страшно з ним розставатись. А його жінка? Ох, яка вона нещаслива і то певно через мене. І що-ж я тому винна? Я так не думала, я лише хотіла пожартувати над старим дурнем, а він справді думає, що я його люблю. Ха, ха, ха! От яка цяця. (Підходить до фляшки). Треба трохи туту закропити, а то мені справді не так як все. (Наливає і пє).

Ява 22.

Галя і Андрій.

АНДРІЙ. (Входить). Що-ж ти Галю, сама зі-

сталась?

ГАЛЯ. А тобі що до мене! (Хитро викручується).

АНДРІЙ. От, як сказано, ти умієш. Ти вже певно задумала якогось другого чоловіка розлучити з жінкою, бо вже той, сказано, обрид. Гі, гі, гі!..

ГАЛЯ. Пішов вон, ти хаме! Не твоє діло до мене. Може би ти до мене залицяв ся? Давай карбованця.

АНДРІЙ. Гі,гі, гі! Не такі, сказано, як я. Ой, Галю, Галю, чому ти не нарозумиш ся? Опам'ятай ся!

ГАЛЯ. (Скоро). Ах, ти, хахол, ти все своє! Нема тобі діла до мене! (Скоро виходить).

Ява 23.

Андрій сам.

АНДРІЙ. (Дивиться ся в слід за нею). Фіть! — як сказано, колись будеш жалувати, але буде за пізно. Гаразд, що я все підслухав. Треба скоро бігти і Василя сповістити; коби хоч не було за пізно. (Скоро вибігає).

ЗАВІСА СПАДАЄ.

ДІЯ ТРЕТА.

Та сама хата, що в першій дії; обстановка не змінена.

Ява 1.

АННА. (Сидить коло вікна задумана і що хвиля споглядає в вікно). Ох, Господи! Як не видно, так не видно. І де він цілий тиждень перебуває? Боже мій, боже! Може він вже зовсім не прийде? Ох, як тяжко жити. Вже й за помешкане завинилось, вже й скоро на двір викинуть, а тут ще той Кирило не дає спокою: лазить і лазить за Марусею, та нудить її, щоби заміж за його пішла, а вона й чути про його не хоче. Та бо й мені він не до вподоби — чогось страшно глянути на його. От, Василь: покірний, ввічливий, зовсім инакший. І Маруся, здаєсь, його полюбить. Але Панас і чути про Василя не хоче. Ох, горе! Не вжеж в него совісти нема до єдиної дитини? (Хвиля мовчанки). Ох, Панасе, Панасе! Де-ж твої ті солодкі мрії про котрі ти мріяв не раз й не два, як ми тільки до сего проклятого місця заїхали? А тепер... тепер голова крутить ся і жаль за серце стискає. Ох, коли ми пережиємо те все? (Схилила голову і витирає слези).

Ява 2.

Анна і Маруся.

МАРУСЯ. (Входить). Мамочко мої рідне-сенські, ви знов плачете? Якіж бо ви чудні. Ви бачите, що журбою та слізми не привернете тата.

АННА. Ох, доню моя найдороща! Якже мені не журити ся та не плакати, коли мене на старість стрінула така нещасна година. Ти сама знаєш, що нас дальше чекає: що не буде нам де голови приклонити і назад до села нема пощо вертатись. (Плаче).

МАРУСЯ. Мамо, заспокійтесь. Бог не без милости, ще не забув нас... (Весело). Мамо, адже ви самі бачите, як Василь мене любить і який він добрий. Він казав, щоби ви не турбувались. Він незабаром скінчить роботу і поїдемо назад до рідного села. Ох, мамочко, як там буде нам добре і весело, неправда? Ну, усміхніть ся і будьте веселі... (Цілує її).

АННА. Правда, доню, як вийдеш заміж за Василя, то будеш щаслива. Такого хорошого парубка трудно знайти. Він дбає не тільки про себе але й про других: він хоче, щоб всім людям ліпше поводилось.

МАРУСЯ. От, бачите, то пощож нам журитись? Коби лиш бог дав здоровля.

АННА. Так, доню, але тяжко мені тепер жити і здаєсь, що вже не дочекаю побачити тебе щасливою.

МАРУСЯ. Мамо, ви все таки своє. (Заглянувши у вікно). Ох, мамо! Тато вже йдуть і Кирило з ними.

АННА. Лишенько моє!

МАРУСЯ. (Приглядаєсь лучше). А тато, здаєть ся, дуже п'яні.

АННА. Вже то воно не буде з добром. Ти Марусю йди геть з хати, а я тут сама останусь.

МАРУСЯ. Ні, мамочко, йдїть і ви. Ви знаєте їх. (Підбігає до вікна). Вони вже коло хати. Тїкаймо звідси!

АННА. Йди сама, йди швиденько, а мені вже все одно.

МАРУСЯ. Ну, то нехай дїє ся божа воля. (Виходить).

Ява 3.

Анна, Панас і Кирило.

ПАНАС. (Входить). От вже й в дома. (До Кирила). Сїдайте, будь ласка.

КИРИЛО. Спасибі. (Сїдає).

ПАНАС. (До Анни). А де Марія?

АННА. Не знаю.

ПАНАС. (Остро). Як то ти не знаєш?! Давай їсти і Марія щоб тут зараз була!

АННА. А щож я тобі дам їсти, коли сьогодні в печі не топила?

ПАНАС. Не топила? А ти задрипана фойдо! І що-ж ти по цілих днях робиш?

АННА. (Втирає слези). Що я роблю? Певно що не сиджу. Але що ти робиш, що вже більше тижня в дома не був?

ПАНАС. Ах ти відьмо, ти гнила дине! Ти мені до розказу? Та я тобі сейчас кости поломлю! (Хапає її за руку і заміряє вдарити).

КИРИЛО. (Схапуєсь і заступає дорогу). Гов! Та що бо ви? Я не на те сюди прийшов, щоб чути вашу сварку. Приступаймо краще до діла.

ПАНАС. Вибачайте, будь ласка. Ви-ж самі бачите, яку жінку-нездару маю. (До жінки). Давай дещо закусити! (Виймає з кишені фляшку з горівкою, ставить на столі; знайшов чарку, наливає і пе до Кирила). Дай боже, щоб вело ся!

КИРИЛО. Дай боже. Дякую.

ПАНАС. (Наливає і дає Кирилови). Прошу випити, будьте сміливіші.

КИРИЛО. (Бере чарку і пє до Анни). Дай боже!

АННА (Ставить сухарі на стіл). Дякую, я не пю.

КИРИЛО. Як се? Прошу випити, я маю з вами де обчїм поговорити.

АННА. Я вам раз казала, що не пю і говорити, здаєть ся менї, не маю з вами про що.

ПАНАС. Оставьте її, Кирило Никифоров. Що вам з нею говорити? Ви знаєте, що я голова у всїм і як я скажу, так буде. (До Анни). Зараз щоб тут Марія була!

АННА. Або я знаю де за нею шукати і нащо вона тобі тут?

ПАНАС. Не доводи до бїйки! Певно що вже синці погоїлись. Зараз щоб вона тут була, а то як її не буде, то й тебе не стане! (Хапає Анну за плечі і випихаючи її на двір, кричить). Маріє, Маріє, а йди сюди!

Ява 4.

— Ті самі без Анни.

ПАНАС. (Наливає, пє і дає Кирилови). Пийте, будь ласка.

КИРИЛО. (Бере чарку і пє). Дай боже! І

справді якось робить ся веселійше, коли чоловік собі потягне. (Наливає і дає Панасови). Пийте бо ви, пийте, та знайте, що у вашої дочки сьогодні заручини.

ПАНАС. (Пе). Мені вже до неї діла нема, вона вже ваша; от хоть і зараз беріть її як прийде.

КИРИЛО. Вже я буду знати що маю робити. А деж вона, що її так довго нема?

ПАНАС. (Встає). Я зараз сам її покличу а може і ще принесу отсеї... бо вже... (Пдносить фляшку). Бо тут вже розвидняесь... (Вийшов).

Ява 5.

КИРИЛО. (Совгаючи ногами). Ох, бідна, бідна та жінка... Яка вона нещасна... а видно що вперта, бо й говорити зі мною не хотіла. Овва! Мені того й треба, — бо і щож я з нею буду говорити, коли я вже старому за Марію заплатив. Вона таки зараз має бути моя!... Старого пішлю кудись — от хоч-би й по горівку, — а сам тут стану хазяїном. Та бо і старий нехай ще трохи почекає, нехай ще трохи погуляє... Я йому вже теж кінець зроблю скоро... Ха, ха ха, — дурак! Він хоче з поліцаєм гратись... (Задумуєсь). Ось, вже здаєть ся йдуть, — треба поправитись, щоб полюбила. (Поправляєсь).

ГОЛОС МАРУСІ (За сценою). Ой, ой! Та чогож ви в мамі хочете, та за що ви їх бете? Що вони вам злого зробили?

ГОЛОС ПАНАСА. (За сценою). Я тобі покажу за що! (Чути що вдарив).

ГОЛОС МАРУСІ. Ой боже, боже! Що ви від мене хочете?

КИРИЛО. А так їй, так. Нехай її трохи привчить, то буде смирнійша.

Ява 6.

Кирило, Панас і Маруся.

ПАНАС. (Входить і тягне за собою за коси заплакану Марусю). Стерво собаче! Вона буде від мене ховатись! Не бачиш хто прийшов?!

КИРИЛО. Здрастуйте Марусю Панасівна, (Підходить до неї і хоче подати руку).

МАРУСЯ. Геть від мене!

ПАНАС. Ти ще за мало скурала, коли ти так відповідаєш. А знаєш ти хто се перед тобою?

МАРУСЯ. Хіба я не знаю, що бачу перед собою свого ворога!

КИРИЛО. Ти не смій так до мене говорити! Бачиш ти хто тут стоїть перед тобою? Єсли не будеш зі мною добре обходитись, так тебе сей-

час заарештую разом з твоїм любовником!

МАРУСЯ. То арештуйте, як буде за що. Я жадного любовника не маю. Чого вам від мене треба?

ПАНАС. Ти сороко куцохвоста прикуй свій язик і слухай, що я тобі скажу: Кирило Никифоров хочуть з тобою женитись і ти не смієш відказатись. Розумієш?!

МАРУСЯ. (Залякана). Ох, тату! (Припадає до його). Таточку, не губіть мене! Я вже вам казала, що маю іншого хлопця.

КИРИЛО. (В бік). Видно що норовиста. Але чекай, побачимо ми твого хлопця. (До Панаса). Лишіть її та випиймо, поки ще не порожні. (Підносить фляшку). Ов, та тут вже мало що колотить ся... (Виймає гроші). От, лучше йдіть, та принесіть водки, а я з нею сам побалакаю.

МАРУСЯ. (Кидаєть ся батькови до ніг). Таточку! Голубчику! Адже я вам одинока дочка. Не губіть мене! Я Василеви присягалась, — я нікого окрім його не хочу. Згляньтесь, пожалійте мене!

ПАНАС. Опамятай ся! Ось я скочу по горівку, а ви посідайте собі в купці, обійміть ся любенько, та поговоріть собі. На що-ж тобі боритись з ним? Адже ти знаєш мене, що як скажу так, так і мусить бути. Я вже тобі казав, що та-

ких мудрих як Василь, то навіть на перехід не хочу — я його ненавиджу.

МАРУСЯ. Таточку любесенький! Не покидайте мене саму лишатись з ним; я не маю з ним що говорити. Згляньтесь надімною!

ПАНАС. Тебе і до вечера не переслухаєш. (Відпихає її від себе і скоро виходить).

Ява 7.

Кирило і Маруся.

МАРУСЯ. (Вслід за ним). Тату, я піду з вами! (Зриваєсь з землі і хоче бігти).

КИРИЛО. (Хапає її за руку). Пожди, Марусю, не будь така вперта, а говори толком.

МАРУСЯ. Пустіть мене, я з вами не маю що говорити!

КИРИЛО. Го-го-го! Яка ти гостра. Не маєш ти зі мною, то я маю з тобою. (Тягне її до стола, вона пручаєсь; наливає горівки, п'є і дає її). Бери, пий, то будеш веселійша.

МАРУСЯ. Я не п'ю горівки.

КИРИЛО. Але від мене мусиш випити!

МАРУСЯ. (Хапає за чарку і кидає нею до землі). Геть, сатано! Не займай мене! (Шарпаєсь). Пусти вороже лютий, п'янице! Пусти! Я

тобі не пара; шукай собі такої як ти сам!

КИРИЛО. Го-го-го! Знаю я що ти на язик гостра, але се тобі нічо не допоможе. Сідай, обійми мене, поцілуй любенько, та поговоримо лагідненько; я тебе не зїм — не бій ся.

МАРУСЯ. Не дїждеш, собако, щоб я тебе цілувала. (Скоро вириваєть ся і біжить до дверей).

КИРИЛО. (Хапає її за руку). Пожди! Утіка-ти не так скоро і не в такі руки попала. (Підходить до дверей, замикає їх і показує її ключ).

МАРУСЯ. (Падає перед ним на колїна). Згляньтесь надімною безталанною! Не губить мене! Я ще хочу жити.

КИРИЛО. Я тебе не згублю — жива останеш ся. Я тільки хочу, щобись трохи мене покохала. Як не хочеш по волї, то покохаєш по неволї. Я вже давно розпустив на тебе свої сїти, але трудно тебе було зловити. А тепер, коли ти вже в моїх руках, то хіба би я дурний був, щоби тебе пустив з рук. Просиш не губити... ха-ха-ха! Та яка тут згуба... ха-ха-ха! Ти не перша, а може ще й не послїдна...

МАРУСЯ. Бога ви в серцю не маєте! (Біжить до дверей і хоче відчинити).

КИРИЛО. Не так скоро, моя ясочко. (Смієть ся). Я не задармо татови за тебе заплатив.

Ти тепер моя і що схочу, то з тобою зроблю. Лучше покинь свої примхи і нехай все буде по доброму. (Підходить до неї ближше і хоче її обіймати).

МАРУСЯ. (Крепко відпихаючи його від себе). Геть від мене, посіпако! Я ненавиджу тебе... Не доторкай ся до мене своїми брудними руками! Ой, мамо... Ратуйте!

КИРИЛО. (Скоро хапає її і затикає рот). Он як воно! Ну, коли ти так, то я з тобою розправляюсь по своєму. (Хапає її поперек і зваливши до землі хоче її поцілувати).

МАРУСЯ. (Сильно пручаєсь і вириваючись йому з рук паде на землю і скоро рачкує до дверей. Кирило розлючений до крайности хапає її за рукав і розриває його аж до плечий).

МАРУСЯ. (Дуже перелякана). Ратуйте! Ратуйте! (Підбігає до дверей і стукає в двері кулаками). Ой, ой! Ратуйте!

КИРИЛО. Ах ти свине одна! Ти хочеш зі мною жмурка бавитись?! Та я тебе задавлю як жабу! (Озлоблений хапає її за ноги і тягне до себе).

МАРУСЯ. Геть, геть від мене! Не доторкай ся до мене своїми брудними руками! Ох, боже мій! Ратуйте! (Вириваєсь йому з рук і бігає кругом стола).

КИРИЛО. (Біжить за нею). Обсмали собі трохи крильця, моя пташко, а то смирнійша і по кірнійша станеш. (Ловить її і хоче звалити до землі. В дверях роздає стук — він не зважає на те, бо певний, що двері замкнені і даліше мотикаючи ся з нею старає ся її звалити до землі).

ВАСИЛЬ. (Зза дверей). Марусю, відчини! Марусю!...

МАРУСЯ. (Почувши голос за дверми голосить). Ратуйте! Ратуйте!

ВАСИЛЬ. (Сильно штовхає в двері, двері падають а Василь паде разом з дверима. Кирило сего не бачить і не чує і даліше борикаєть ся з Марусею).

Ява 8.

Ті і Василь.

ВАСИЛЬ. (Раптово зриваєть ся з упавших дверей і підсуваючи ся до Кирила витягає йому з кишені револьвер і зміряє ним до його). Геть відсіля, собако! (Маруся, побачивши Василя, паде омліла).

ВАСИЛЬ. (Вхопив Кирила за ковнір і пхнувши ним до дверей, гукнув.) Геть з відсіля!

КИРИЛО. (Мало що не упав до землі). Ти зараз ланцями аж на Сибір подзвониш! Ти витупаєш проти закона! (Раптово підбігає до його і б'є його в лице). Геть відсіля! Яке тобі право мішатись до нас?! Вона моя!

ВАСИЛЬ. Ти мене... (Відвернувши руку, б'є Кирила так сильно, аж той паде до землі). Ти мене Сибіром лякаєш?! Ти вороже лютий! Через таких як ти, тисячі найлучших синів по тюрмах гниє; тисячі бідних жінок і дітей пухнуть з голоду і холоду, а все те через вас собаки пажерливі!

КИРИЛО. Не посміє сего; я на царській службі і що мені велять то я і делаю.

ВАСИЛЬ. Чи тобі приказано тут заходити? Геть, панська собако! Не розказуй а геть звідсіля, щоби й твого духу тут не було. (Випихає його за двері і витягнувши кулі з револьвера, викидає його за ним на двір. Відтак підходить до Марусі). Марусю! Марусю! Що з тобою?

КИРИЛО. (Зза дверей). Пожди небоже! Дуже скоро подзвониш ти на Сибір ланцюхами!

ВАСИЛЬ. Не діждеш собако. Геть відсіля, а то буде те тобі, що лагодиш мені.

КИРИЛО. (З далека). Пожди, побачимо.

Ява 9.

Ті без Кирила.

ВАСИЛЬ. (Підводить Марусю з землі). Марусю, опамятай ся! (Бере її на руки і трясє нею). Голубочко моя з побитими крильцями... (Гладить її по голові). Аж зомліла — бідна... Як вона перелякалась того людодіа...

МАРУСЯ. Василю!... Ти біля мене?... Що зі мною було?...

ВАСИЛЬ. Нічого, нічого, моя ясочко. (Садовить її на лавку). Андрій якраз дав знати в пору. Я біг мало серце з грудий не вискочило... Я побоював ся, моя зоре, щоби не спізнитись... (Гладить її по голові). І як тебе той кат змучив — голубочко...

МАРУСЯ. Василю, який ти добрий... І коли я тобі за те віддячусь?...

ВАСИЛЬ. Марусю моя люба! Ніякої вдяки мені не треба окрім твоєї любови.

МАРУСЯ. Василю мій дорогий! Ти правду говорив. Ти мені оповідав про те розпустне жите, яке люди проводять в сім місті.

ВАСИЛЬ. От бачиш, моя голубко; ти лиш трохи побачила і перетерпіла. А як би ти заглянула в глибину того життя, — де сотки цвіток,

котрі тільки почали розцвітатись, — впали жертвою тих розпустних кігтів і котрі вже не мають повороту. Вони, сі жертви, простягають свої умучені руки і благають визволення. Ох, Марусю, — ти ще молода; ти ще не знаєш що дієть ся кругом тебе; ти не розумієш тих кривд, заподіяних умученому людови.

МАРУСЯ. Розумію, Василю, все розумію. Але де-ж мама діли ся? Вони були в другій кімнаті. (Зриває ся з лавки). Може з ними що злого стало ся? (Вибігає з хати). Василю! Василю! А іди сюди — скоро! (Василь вибігає. За хвилию вносить Анну з розбитою головою і поволи сажовить її на лаву).

Ява 10.

Василь, Маруся і Анна.

МАРУСЯ. (З плачем) Мамочко, що з вами стало ся?

ВАСИЛЬ. Перестань бо Марусю, а красше подай води; треба обмити і перевязати рану.

МАРУСЯ. (Подає свою хустку.) Мамочко, чи не тато вас так крепко вдарили?

АННА. (Зриваючись безпритомно). Пусти, Панасе!... Пусти!... Там вона сама... Я її не лишу...

Ха-ха-ха!... Панасе!... ти мене вже більше не любиш?... Панасе!... (Хоче обняти Василя і голосно плаче. Василь і Маруся дивлять ся на неї перелякано).

МАРУСЯ. (Приступає до неї). Мамо, мамочко! Опам'ятайтесь! Що се з вами?

ВАСИЛЬ. (Відіймає Марусю). Марусю, серденько мое! Опам'ятай ся! Адже бачиш, що з ними. Їх певно тато так в голову вдарили, що аж стратили память.

МАРУСЯ. Боже мій, боже! Не вже-ж не бачиш тих кривд! (Плаче).

ВАСИЛЬ. Заспокій ся Марусю. Їм лекше стане.

АННА. (На силу підвівшись, довго дивить ся в одно місце.) Ой, її голос... вона плаче... За що... за що ти мене беш?... Марусю!... Я зараз... зараз йду до тебе... Я тебе обороню... а тому... тому собаці... сама ніж в серце вгороджу!...

ВАСИЛЬ. (Піддержує її). Заспокойтесь, тїтко. Я Марусю виратував. Ось вона, дивить ся.

МАРУСЯ. (Підходить до неї). Мамо, ви мене не пізнали? Мамо!

АННА. Пусти, Панесе, пусти!... Ха-ха-ха!... (Потихо співає, а потім плаче.)

ВАСИЛЬ. Марусю!... (Дивлять ся обое на неї і втирають слези).

ВАСИЛЬ. Заспокій ся Марусю. Слізми нічого не вдієш а тільки собі пошкодиш. Не сліз тут треба а праці, — невсипущої праці. Аж страшно подумати до чого ті люди допускають ся. А найбільше горівка до того доводить. Ох, щоб вони схаменулись... перестали пити, а тоді би пізнали добро і зло. Ох, Марусенько! Аж тяжко подумати про те, що тут діє ся на тім світі. Тюрми, каторги, муки, слези, риданя і все те зливається в одно.

МАРУСЯ. Василю! Чи діждемо ми чого кращого; чи діждемось тої хвилі, коли люди пізнають хто вони є?

ВАСИЛЬ. Вже, вже народ зачинає прозрівати і пізнавати хто він є і за що такі муки терпить.

МАРУСЯ. (Кладе на його плече голову). Василю, братчику мій ріднесенький. Який ти добрий. Ти оден стаєш в моїй обороні. (Плаче).

ВАСИЛЬ. Не бій ся, Марусю, не плач. Я вже тебе не лишу, бо тобі грозить небезпека.

АННА. (Зриваєсь). Ой, її голос... (Кричить). Ратуйте!... Ратуйте!... (Хоче бігти, падає безсилена на землю і кричить). Не бий мене! Не бий! Панасе... Голубчику... я... нічого... Ха-ха-ха!...

МАРУСЯ. (Не видержавши, паде на землю, кладе її голову на свої коліна і дуже ридає). Мамо, мамо! Опам'ятайтесь! Я біля вас, мамочко!

ВАСИЛЬ. (Втирає слези і бере Марусю за руки). Марусю, схаменись! Своїм плачем та слізами ти їм ще гірше зробиш. (Маруся ще гірше ридає).

ЗАВІСА СПАДАЄ.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Вулиця в місті; де-не-де видно світло, в домах і крамницях темніє.

Ява 1.

КАЛІКА. (Сидить під плотом; без правої руки і на кулі без лівої ноги). Народе милостивий, дайте подайте бідному каліці, та не минайте, а господь вам стократно винагородить! (Декотрі з прохожих подають йому милостиню, а декотрі й не дивлять ся в той бік. Каліка починає собі щось під носом гомоніти а відтак починає в голос співати; люди зупиняють ся і слухають. Переспівавши кілька жалібних пісень, витирає з очий сльози і опять просить милостині; ще декотрі дають милостиню і розходять ся).

Ява 2.

Каліка і поліцай.

ПОЛІЦАЙ. А что ти дурак делаеш здесь? Пашол вон з отсюда! Знаеш лі ти, что здесь нельзя таким оберванцам сидеть!

КАЛІКА. Згляньтесь над бідним калікою,

не виганяйте мене звідси. Деж я бідний дінусь
ПОЛІЦАЙ. Ну, доволно, доволно розка-
зивать, — вас таких много єсть. Гляди, щоб те-
бе здесь не било! (відходить).

КАЛІКА. (Надслухуючи за поліцаєм опять
продовжає). Дайте, не минайте, люди добрі, —
згляньтесь над бідним калікою!

Ява 3.

Каліка і Андрій.

АНДРІЙ. (Входить з клуночком в руках;
побачивши каліку, кладе клуночок на землю і
приглядаючись каліці, підходить до його).

КАЛІКА. Чи не шукаєш ти за роботою, до-
брий хлопче?

АНДРІЙ. Так, шукаю за роботою.

КАЛІКА. Ти певно тільки що тепер з села
приїхав? Стережи ся небоже лихих рук!

АНДРІЙ. Ні, я вже давно приїхав; я вже
служив в ресторані, але Жид надімною збитку-
вав ся і я не міг йому дальше терпіти. Я сказав
йому про росчот, а він мене за шию та в двері:
от тобі росчот, каже, йди собі, я тобі нічого не
заплачу.

КАЛІКА. І не заплатив?

АНДРІЙ. Та, ніби заплатив, але не дав на-

віть четвертої частини того, що мені належить ся. Пообтягав за якісь ложки, та за миски — чорт зна що повимацував. Ось я забрав зі собою свої манатки, та й йду кращої долі шукати.

КАЛІКА. Ой так воно, так, — таке то мійське жите. От, хочби й я, добрий хлопче, каліка на руку і ногу, та ще й не старий. Поїхав я до міста на заробітки, молодий здоровий, пішов робити до фабрики — от стратив руку і ногу.

АНДРІЙ. І як се з вами, сказано, стало ся?

КАЛІКА. Машина так потовкла, що аж третого дня опам'ятав ся; вже був без руки — відтяли, і ногу обандажували.

АНДРІЙ. Ви певне дістали якесь відшкодоване за се?

КАЛІКА. Ніякого відшкодованя не дістав, бо казали, що то моя в тім вина. Тепер я тиняю ся попід плоти, та жебраю на кавалок хліба. Коби хоть трошки гроша призбирати, та дістати ся до рідного села, то все таки свої люди не дали би загинути бідному каліці.

АНДРІЙ. На селі таки лучше, чим в тім проклятім місті.

КАЛІКА. Ой, так воно хлопче, так. Тут добре, але не нам. Тут розпуста, п'янство, біднота, а попри те тут робітник не може навіть тільки заробити щоб вдержати свою сімю. Тут пра-

цює много робітників, але хісна з тої праці не мають; працюють для можних сего світа, а самі навіть сухого помешканя не мають; нуждають ся в пивницях з маленькими діточками, де половина з них вмирає від простуди — одним словом терплять нужду, холод і голод. На селі все таки лучше: коли є своя хата і кусник поля, то таки все є свій приют та кусник хліба. Так, так хлопче, ти ще мало прожив, тому й мало знаєш. Ох, я тут з тобою забалакав ся, а той собака вже знов йде. (Хоче відійти і знов зупиняється ся). Слухай хлопче, ти лучше йди назад до села між свої люди, бо тут попадеш в лихі руки. Прощавай. (Відходить).

АНДРІЙ. Прощавайте.

Ява 4.

Андрій сам.

АНДРІЙ. (Дивить ся вслід за ним і хитає головою). Бідний, нещасний каліка! Та бо він ще показує молодий... І де він спрадї дінеть ся? Тяжко навіть подумати про кривди, які діють ся мійському робітникови зі сторони тутешних панів. Хоть пани й на селі не лучші, а всеж таки бідному яко-так, коли має свою хатину. А тут як нема гроший, як нема чим заплатити за по-

мешкане, то викидають на улицю без всякої церемонії. От, хотьби я самий — куди я бідний тепер поверну, та де мені тепер приюту знайти? Хіба до тітки Анни піду. Та бо тітка також нещаслива, через Панаса зовсім стратила пам'ять. Чомусь аж жаль дивитись на них: нічого не пізнають, все за Марусею шукають і дуже полїцаїв боять ся. Ой, нещасливі вони! Ось вони кудись йдуть, треба їх завернути.

Ява 5.

Андрій і Анна.

АННА. (Входить). А ти Василю що тут робиш?

АНДРІЙ. Я, сказано, Андрій, а не Василь, тітко. А Маруся певно в дома. А ви куди йдете? Ходіть до дому, там певно за вами шукають.

АННА. До дому... Ха, ха, ча!... Кажеш до дому?..

АНДРІЙ. Та куди бо ви йдете? (тягне її).

АННА. Куди ти мене тягнеш? Що тобі до мене? Я йду шукати своєї Марусі, а до дому не піду, бо там Панас на мене чекає і буде бити... (На хвилину призадумуєсь і плаче). Ой, людоньки, зверніть мені мій спокій!...

АНДРІЙ. Яка вона нещаслива... Дивлячись

на неї, чогось аж плакати хочеть ся. (Витирає з очий сльози). Ходить тітко, бо он там поліцай йде. (Тягне її за рукав).

АННА. Де-де?... Сховай мою Марусю, Василю, скоро сховай... Він хоче її в мене забрати... (Кричить). Геть, геть проклятий!... Не дам... не дам!... Пустить мене... Її голос чую.. її голос... (Показує пальцем). Її голос... Слушайте!... (Починає співати).

АНДРІЙ. Ох, лишенько! І як її взяти? Ходить тітко, бо ось поліцай доходить до нас.

Ява 6.

Ті і поліцай.

ПОЛІЦАЙ. (Входить). Что та старая дура здесь делае? Не знаеш лі ти правіл, что на улиці не лзя крічать? (Штовхає її). Уходь з отсюди!

АННА. (Перелякана до крайности). Ні, ні... я не дам за тебе своєї дочки... Не дам... Ха, ха, ха!...

ПОЛІЦАЙ. Не разгаваривай, стара дура, а уході скарей! (Бе її по плечах).

АННА. Ратуйте!... Панасé, не бий, не бий!... (Побігла плачучи. Андрій пішов вслід за нею).

Поліцай підсміхаючись і підсвистуючи виходить).

Ява 7.

Панас сам.

ПАНАС. (Входить зібраний по бідному, заглядає кругом). Казала що прийде, а нема. (Ходить озлоблений і що хвиля споглядає довкруги). Сам не розберу, що ту робити після сього, що там було скоїло ся. Нещасна та Анна!... Я тебе до того привів, що ти так мучиш сл! (Задумав ся). Гм! Щож було робити, коли инакше не могло бути; гроший було потрібно, а ті гроші до всего доводять. (Иншим тоном). Але мені здаєть ся, що Галя вже мене не любить. Останними часами не хоче навіть говорити зі мною. Ні, так не може бути. Вона сьогодні мусить рішити про судьбу свою і мою. Дальше так не може бути — мусить бути сему кінець. (Похиливши голову, ходить задуманий). Ну, і як би то мені звідси виїхати? Гроший її треба, а нема їх де взяти; сьогодні не мав за що й чарки горівки випити. Ох, гроші, гроші! До чого ті прокляті гроші доводять! Як би то добре було, коли би тих гроший не було. Гроші до всего доводять. От тепер мені їх треба а нема де

взяти. Чогож я час теряю? Треба спішити, щоб щось дістати, а купця вже маю — тільки щоб не потягнути. (Крутить головою і виходить).

Ява 8.

Галя сама.

ГАЛЯ. (Галя входить і розглядаєсь). Ну, добре, що Пенаса ще нема. (Оглядаєть ся на всі сторони). Трохи почекаю, а зараз і Василь має прийти. Я мушу з ним говорити, мушу зробити кінець своїм мукам. Як то тяжко таїти в серцю любов і нікому не признатись. Василю, Василю! Нащо-ж я тебе побачила, чому я на той час не осліпла! Я знаю, що ти мене не любиш і не схочеш зі мною говорити, але я буду рада тим, коли ти хоч ласкаве слівце до мене промовиш і даш пораду що мені робити. І як мені тяжко — з кожним днем стає тяжше. Гроший маю кілька хочу і все маю, але совість не дає мені спокою. Ой, чогось страшно стає... Серденько моє тремтить неначе якесь велике горе прочуває... А тут ще друга біда: Панас спокою мені не дає. Кілько разів я йому казала, щоб він вертав до жінки, а він ще й сердить ся за те. Але сьогодні... що буде то буде, а мушу сказати йому правду в очи: що я його не люб-

лю і ніколи не любила. І чого то воно так на світі? Кого ти любиш, той тебе ненавидить, а кого не любиш, той тебе любить. І щож отсе я наговорила? Чи може мене чесний чоловік любити? Ні, ніколи. Я розвратниця і розлучниця. Мені нема місця між чесними людьми. Ох, як тяжко на серцю! Лекше би було, коли би хто в мене ніж вгородив, тоді скінчили би ся мої муки!.. (Втирає сльози).

Ява 9.

Галя і Василь.

ВАСИЛЬ. (Входить і наче нікого не бачить).

ГАЛЯ. (Побачивши його, в бік). Він! (До него). Здравствуй, Василю!

ВАСИЛЬ. Здравствуй. (Не дивлячись в той бік, йде дальше).

ГАЛЯ. Василю, пожди!

ВАСИЛЬ. (Задержуєсь). Чого тобі від мене? (Пускає ся йти).

ГАЛЯ. Я маю тобі щось сказати.

ВАСИЛЬ. Не маю я нічого з тобою до беїди. Ти краще поговори з Панасом, як ту нещасну Анну ущасливити, котра нині мучить ся через вас обоїх.

ГАЛЯ. (В бік). Мов ножем вколов (До не-

го). Невжеж ти і одного слова до мене не заговориш?

ВАСИЛЬ. І чого то ти чіпляєш ся до мене? Думаєш, що зловиш мене як і других? Ні, дівче, не на свого ти попала. Он там десь поліцей на тебе чекає, хоче поспитати тебе, чи не можеш йому на яку другу жертву кігті розпростерти.

ГАЛЯ. Василю, не говори так! Ти мов ножем мене в серце колеш. Василю, послухай мене, вислухай моїх кілька слів! Адже я не така була колись. Лихі люди мене до того довели, що я нині проваджу таке распустне жите. (Зітхає).

ВАСИЛЬ. (Лагіднійше). Ну, то чогож тобі від мене треба?

ГАЛЯ. Василю, я люблю тебе.

ВАСИЛЬ. Ха, ха, ха! Ось як воно... Що ти кажеш? Ха, ха, ха!

ГАЛЯ. Та чого бо ти смієш ся? Хіба-ж то так смішно?

ВАСИЛЬ. Та як не сміятись? Ха, ха, ха! Вже певно тебе вирік ся?

ГАЛЯ. (В бік). Ой справді, що се я? Я й забула що я недостойна любити чесну людину. (До него). Коли я тебе побачила, то серце так

забило ся, що й не знаю що маю сказати. (Підходить до него і кладе на його плечі руку). Василю поспитай своє серце, бо я вже давно тебе люблю. Кілько разів я починала до тебе говорити, а ти до мене й словечком не відізвав ся.

ВАСИЛЬ. (Відпихає її від себе). І чого ти до мене чіпляєш ся, чого ти хочеш? В мене дівчина вже є. (Хоче йти).

ГАЛЯ. (Стримує його). Пожди, Василю. Коли ти мене не любиш, то дай хоть пораду, що мені робити. Так жити я дальше не можу. Мене совість мучить, не дає спокою ні в день ні в ночі. Василю, заговори до мене ласкавим словом! Я обсміяна, обльована і кинена в пропасть, але я свої руки простягаю і благаю рятунку і визволення з тої пропасти!

ВАСИЛЬ. Я бачу, що ти чогось зовсім змінила ся. Що з тобою? Невже надокучило розпустне жите?

ГАЛЯ. Надокучило! Я його ніколи не любила, але лихі люди до того довели.

ВАСИЛЬ. Отже коли так, то я тебе пораджу, що тобі тепер робити. (Підходить до неї). Знаєш ти що: покинь то брудне жите, бо знаєш, що воно довело тебе до того, що на тебе скоро люди будуть плювати, що тобі воротя

не буде ніколи а ніколи. А тепер ти ще молода, вертай до своїх родичів, проси в них прощення і зажив знов тихим спокійним житєм.

ГАЛЯ. (Весело). Добре, Василю, я так зроблю. Але чи простять мені родичі? А колиб ні, то що я тоді безталанна маю робити?

ВАСИЛЬ. Не турбуй ся тим, Галю. Ти знаєш материнське серце. Але я знаю що тебе мучить Панас — невже ти його любиш? Він-же має жінку.

ГАЛЯ. (Палко). Богом клянусь, що ніколи я його не любила і не люблю; я лиш хотіла пожартувати.

ВАСИЛЬ. Добрі жарти — розлучити чоловіка з жінкою і до такої біди довести.

ГАЛЯ. Василю, не згадуй мені про те! Мені чогось страшно! (Різко). Мені привиджаєсь, що та нещасна жінка простягає до мене руки і просить визволення і помочи. Чим я її можу помочи?

ВАСИЛЬ. Ніякої помочи її від тебе не треба окрім того, що не чіпляй ся більше Панаса. Скажи йому, щоб він пішов від тебе геть і коли ти його не схочеш, він верне назад до жінки і стане таким чоловіком, яким і вперед був. Може й Анна опам'ятаєть ся і прийде до розуму.

ГАЛЯ. Ох, колиб так стало ся! Василю, присягаюсь перед тобою, що від сьогодні ані словечка до него; від сьогодні буду йти по справедливій дорозі і ще других буду відвертати від пропасти. Василю, я не винна в тому, але ти сам бачиш, яка неправда діє ся нині. Від коли мене обдурено і зведено, від тоді моє серце розгорілось і бажало пімсти. Ось чому я так робила, не розбираючи ні стану ні віку.

ВАСИЛЬ. Я знаю, Галю, що всі ті жертви невинні, котрі попадають в руки тих розпустних людей. А скільки то їх є, скільки стону, плачу — аж страшно подумати. А до всего того доводить біда, голод і холод.

ГАЛЯ. Ой так, так. Я все тепер зрозуміла і від нині стаю зовсім другою людиною. Ось Панас казав що має тут бути, а ще його нема. Чо-то так довго його нема? Ага, я здогадуюсь куди він пішов; я мушу його спасти, бо йому грозить небезпека. (До Василя). Прощавай, Василю.

ВАСИЛЬ. Прощавай Галю, та іди скоро, щоб не було за пізно.

ГАЛЯ. Добре, добре. (Скоро побігла).

ВАСИЛЬ. І мені треба спішитись до Марусі. (Виходить задуманий).

Ява 10.

Кирило сам.

КИРИЛО. (Входить сердитий). От чортяка би тебе! Не пощастилось. Той клятий Василь надбіг і все пропало. Я вже кілька разів пробував і навіть зайти не годен. (Думає). А тепер мені може бути біда. Гм, я підслухав розмову Галі з Василем, я чув що вона до него говорила. Вона може виказати до чого я її намовляв, а ще й про інші проступки вона знає. Колиб се вийшло на верх, так я би і службу стратив, а такої служби — знайти не легко: нічого не роблю, що забاغну то дістану; налякаю Жида, що його хочуть обікрасти, а той дає чого мені тільки хочеться — ха, ха, ха — ну чудесна служба! Останніми часами було таки не гаразд без роботи, бо й Галя не могла мені настарчити гроший, а тепер може бути біда, бо Галя і Панас знають найбільше моїх тайн. Та бо Галя зі мною ще з одного села — верне назад, то все порозказує, а тоді вже не буде чого туди вертатись. (Думає). Гм, і як би то їх позбути ся? (Ходить хвилину задуманий). Ось як: пусти кульку в лоб і всему буде кінець! (Задумав ся опять). Гм, пустити кульку в лоб, але як? А от як: треба стати на боці, як вона буде говорити з Панасом,

тоді встрілити і наробити крику, будьто він стріляв, а тоді все скінчене. Ха, ха, ха, чудний плян. (Радісно затирає руки). От і позбудусь своїх ворогів і даліше буду насладжуватись життям. Гм... чогось страшно! (Думає). Ех, нічого тут нема страшного; начальники ще не таке роблять, та й нікого не боять ся. Чудний плян! (Ходить). Ну, да, чудний! (Прислухуєть ся). Здаєть ся вони йдуть! (Ховаєсь за дерево).-

Ява 11.

Входить Панас і Галя.

ПАНАС. (Входячи). І чому ти мені перебила? Ти знаєш, що я там мав тільки дістати, що ми були би красшу каменицю купили як отся. (Показує).

ГАЛЯ. Знаєш, Панасе, що я тобі скажу: я вже добре передумала і нікуди з тобою не хочу їхати, а тим самим спасла тебе від пропасти. Ти знаєш, що тебе чекає коли би тебе зловили.

ПАНАС. Що з тобою? Як то, ти вже мене більше не любиш? (Бере її руками за плечі і трясе). Галю, що ти сказала? Чуєш, Галю? Я не можу без тебе бути, не можу!

ГАЛЯ. Схамени ся Панасе, я тобі не ворог, а приятель. Я тобі всю правду скажу: я тебе ніколи не любила!

ПАНАС. (Злобно). Щ-о-о-о?

ГАЛЯ. Пожди, Панасе, вислухай мене. Подумай лише: ти маєш жінку і дочку, вертайся до них і проси прощення. Може жінка поздоровшає як тебе побачить, то і мені лекше стане.

ПАНАС. Галю, не грайся зі мною! Чи можу я після сього вертати домів? (Хоче її обіймити, вона його відтручує). Відкидаєш, не любиш?! Невже ти глузувала надімною? Скажи лиш одно слово, чи ти ще любиш мене, а я всего для тебе дістану. Галю, правда, що ти лиш жартуєш? Скажи, що жартуєш, не доводь мене до роспуки. Галю, ходім звідси чим скорше, ходімо. Підемо далеко, далеко і заживемо новим житєм.

ГАЛЯ. Панасе, слухай мене. Я тому не винна, злі люди мене до того довели. Тепер я хочу те все кинути в пропасть, за все минуле забути, стати справедливою. Так, Панасе, я хочу стати опять людиною, та і других справляти на праву дорогу. Прошу тебе, Панасе, забудь на все, вертайся до своєї безталанної жінки, а може ще ущасливиш її.

ПАНАС. (Остро). Так, гадино, ти 'глузувала надімною! А тепер, коли відобралась мій спокій, моє щасте — навіть все те, що було для мене найдорозше — тепер ти кажеш мені іти!

ГАЛЯ. (Падає перед ним на коліна). Панасе, прости мені. Я не винна, я жартувала, я ніколи не думала, що воно до того дійде. В тебе жінка, вертай до неї і знов будеш щасливий. Я також піду до неї, впаду перед нею на коліна і буду просити прощення.

ПАНАС. (Відкидає її). Убю тебе як собаку! (Ласкавійше). Галю, опамятай ся!

КИРИЛО. (Зза дерева). Якраз добрий час.

ГАЛЯ. (Встає). Панасе, вислухай-же! (Кирило зближаєть ся, стріляє в Галю і знов ховає ся за дерево).

ГАЛЯ. Ой, ой! Ратуйте! (Паде на землю).

ПАНАС. (Переляканий). Галю, Галю! Що з тобою? (Припадає до неї, підносить і трясє нею). Галю, Галочко! Що з тобою? Опамятай ся! Хто се відобрав найдорозше щастє від мене? (Підводить її голову). Галю моя найдорозша, відозвись до мене! Дай пораду, що мені робити!

ГАЛЯ. (Розплющує очи). Иди, іди... проси прощення за мене і... за себе!... Панасе, п-р-о-с-т-и... м-е-н-і... (Хапаєсь за серце). Ой... не ма... (Паде мертва).

ПАНАС. (Божевільно). Галю! (Трясє нею). Нежива! Боже мій! Я не можу без тебе жити, не можу! (Знова нею трясє). Галю, прости мені,

візьми мене з собою! Галю, я простив тобі!
(Припадає до трупа і дуже ридає).

Ява 12.

Ті і Кирило.

КИРИЛО. (Входить, злобно глядить на Пана-
наса і говорить в бік:) От коли ти попав ся в
мої руки. (Виймає з кишені свисток і свище).

Ява 13.

Ті, вбігає поліцай і ще кількох людей.

ПАНАС. (Оглядаєсь). Галю, Галочко! (Ри-
дає).

ПОЛІЦАЙ. Что здесь, убійство?

КИРИЛО. Так, убійство, беріть його і ува-
жайте, щоб не убіжал.

ПАНАС. (Відхилившись від Галі, дивить ся
на оточивших його людей. Відтак говорить
до Кирила). Приятелю мій дорогий, ти бачиш,
що тут стало ся! Я нічого в тім не винен, я лю-
бив її.

КИРИЛО. Не розказуй! Ти убійник, от і все.
(До людей). За урядником послалі?

1-ИЙ ЧОЛОВІК. Так. (Дивить ся в вікно).
От вже приїхали.

ПАНАС. (До Кирила). Ти-ж мій товариш, ти
знаєш мене, на щож тобі так на мене казати.

Ява 14.

Ті і урядник.

УРЯДНИК. (Входить). Что здесь, убіство?
(До людей). А убіццю поймаі?

КИРИЛО. (Показує на Панаса). А от он.

ПАНАС. Хто, я? Бога ти не боіш ся!

УРЯДНИК. Ладно, ладно. За что ти єю убіл?
Ограбіть, что лі хотіл?

ПАНАС. Клянусь богом, що я в тому нічого не винен. Я от тут стояв, з нею говорив, а тут хтось вистрілив. (Припадає до трупа). Галю, Галю, ратуй мене! Скажи, що я не винен. (Плаче).

УРЯДНИК. Держіть єго, чтобы не убіжал.
(Люди підводять Панаса від Галі).

УРЯДНИК. (До Кирила). Ну, как ти відел, что он єю убіл? Росказивай!

КИРИЛО. Я стою здесь на посту і от слышу вистріл. Я сейчас прибіжал і увиділ, що женщина лежить, а он пустіл ся біжать. Я сейчас крикнул: Стой, а то стрелять буду! Он і оставіл ся.

ПАНАС. І бога ти не боіш ся, таку неправду говорити! Господін урядник, їй богу то не я її убив. Люди добрі, вірте мені, що я такого вчинку не допустив ся. Хіба по мені не видно, що я чоловік чесний? (Всі сміють ся).

УРЯДНИК. Ти гаворіш, что не ти єю убіл, а

что імел за дело з неї гаворіть?

ПАНАС. Се моя дівчина, ми обоє любились.

1-ИЙ ЧОЛОВІК. Де тобі до такої дівчини — грибе старий! (Всі сміють ся).

УРЯДНИК. В участок его!

КИРИЛО. Так, він бреше; я правду говорю, я все бачив. (Люди вяжуть Панаса. Поліцай виймає шаблю, готовий в дорогу).

ПАНАС. (Рвесь плачучи). Люди добрі, за що-ж ви невинного чоловіка вяжете? Я нічого в тому не винен, клянусь вам, що не винен! Ох, Анно, Анно, за тебе мене бог так карає! Прости мені, прости Анно за те все лихо, що я тобі наробив! Чи прийдець ся мені побачити ще її? (Пробує вирватись). Пустіть мене, я не винен! Згляньтесь надімною, пустіть мене хоть з роудиною попрощатись!

УРЯДНИК. Беріть его!

ПАНАС. (Оглядаєть ся і рвесь до Галі). Бувай здорова Галочко, вже більше не побачимо ся!

КИРИЛО. Вже досить провадити теревені. (Люди беруть Панаса, поліцай приготавляєть ся йти і поволи всі виходять. Кирило остаєсь на сцені і з згірливою усмішкою поглядає на Галю. Куртина поволи спадає).

КІНЕЦЬ 4-ої Дії.

ДІЯ ПЯТА.

Сільська хата, прибрана чистенько зелениною і цвітками.

Ява 1.

Василь, Маруся, Анна і Андрій.

(Василь, Маруся і Андрій обідають коло стола, а Анна лежить в ліжку).

МАРУСЯ. (Кладе ложку, встає від стола і підходить до Анни). Мамочко, може би ви що зіли? — от хочби тепленького кулішку.

АННА. (Хитає головою). Ні...

ВАСИЛЬ. І нащож ти Андрію їм таке сказав? Їм вже зовсім лекше було, а тепер...

АНДРІЙ. Сказано, сказав, бо думав, що їм лучше зроблю. Коби то було знате, тоб було не казалось. (За сценою чути пісню дівчат).

МАРУСЯ. (Дивить ся в вікно). Там вже дівчата йдуть в поле до роботи.

АНДРІЙ. (Кидає ложку). Дівчата? (Скоро зриваєть ся. Василь і Маруся сміють ся).

АНДРІЙ. Чого ви смієтесь?

ВАСИЛЬ. Смішно, що зірвав ся, мов що вкусило, коли почув про дівчата. Гляди-ж, Андрію — Чи не залицяєш ся ти до Ониськи?

АНДРІЙ. Та де мені ще женитьба в голові!

Але от, звичайно, з дівчатами буде веселійше йти в поле.

ГОЛОС ДІВЧИНИ. Андрію, а вставай, бо вже сонце високо!

АНДРІЙ. Сказано, сороко. Вже встав і наївся і зараз іду.

ГОЛОС. Та скоро, бо ми вже йдемо.

АНДРІЙ. Ох, ви сороки необпірені, та я вже йду. (До Василя). А ти підеш сьогодні?

ВАСИЛЬ. Не знаю, Андрію, бо треба до млина відвезти і до матери' треба лікаря привезти. Іди поки сам, а я прийду пізнійше.

АНДРІЙ. Ха, ха, ха! Сказано, боїшся, щоб часом Маруся не підозривала

МАРУСЯ. Ну, який ти чудний, — за кого ти мене маєш?

АНДРІЙ. Та сказано, не за коня а за жінку. (Василь і Маруся сміють ся).

МАРУСЯ. А бодай тебе Андрію! Мені зовсім не до сміху.

ГОЛОС. Ну там! Збираєшся, як богачеви по смерть. Ми вже йдемо.

АНДРІЙ. Зараз, зараз, перепеличко — от вже йду. (Крутить ся по хаті, заглядає у вікно і усміхаєсь).

МАРУСЯ. Та скоро бо, скоро, бо дівчині аж пипоть наросте, як зачне на тебе чекати.

(Дівчата починають співати до відходу. Андрій збираєсь і ще в хаті потягає за дівчатами, бере серп і виходить).

Ява 2.

Василь, Маруся і Анна.

ВАСИЛЬ. (Підходить до Анни). Мамо, я їду до міста, може вам що купити?

АННА. До міста ... Не їдь, не їдь туди!... Тут лучше... Не покидай мене самої. От він... Он, вже йде сюди... (Боронить ся руками). Геть, геть!... Не дам, не дам!... (Хоче зірватись і не може; падає назад на ліжку. Василь притримує її).

МАРУСЯ. (Приступає до мами). Мамочко, заспокійтесь. Ми вже в своїй хаті — сюди вже ніхто не прийде.

АННА. Не прийде Панас, кажеж, не прийде? (Показує рукою). А он він... Ой-ой!... Не бий мене, не бий... (Боронить ся руками).

ВАСИЛЬ. Що з вами, мамо? Дивіть ся, що то я, Василь а отсе ваша дочка Маруся. Придивіть ся добре — не пізнаєте? (Анна придивляє ся).

МАРУСЯ. Боже мій, їм вже було зовсім лек-

ше. Як сказав Андрій про тата, то їм знов погіршало. Мамо, може вас вивести на двір?

ВАСИЛЬ. Ще за рано, Марусю, виведеш пізнійше. (Показує на Анну). Будь тихо, ось вони вже дримають.

МАРУСЯ. (Потихенько підходить до стола і пряче). Василю, а ходи но сюди.

ВАСИЛЬ. Куди?

МАРУСЯ. А ось сюди. Сядьмо трошки, поговоримо — мені чогось так тяжко...

ВАСИЛЬ. (Підходить до неї і кладе руку на її рамя). Чогож тобі тяжко, моя перепеличко? Розкажи мені.

МАРУСЯ. Сідаймо. (Обое сідають, Василь її обіймає). Чого тяжко, питаєш? А от вже два роки як мама хорі і чогось тато пригадались. (Дивить ся йому ласкаво в очи). Василю, правда що тато за невинно сидять? (Зітхає).

ВАСИЛЬ. Так і мені здаєть ся. Я здогадуюсь, Марусю. Але що я сам можу порадити, коли тепер правди трудно знайти.

МАРУСЯ. Ой так, мій голубе. (Тулить ся до него). Мені здаєть ся, що то Кирилова робота. Ой бідні, бідні тато, як вони невинно страждають! Чи побачу я їх ще?

ВАСИЛЬ. (Цілує її). Заспокій ся мое серденько, якаж бо з тебе дитина. Ти вже досить нажурила ся і знай, що слізми нікому добра

не зробиш. Ой Марусю, Марусю, яка то неправда по тім світі бушує. Аж тяжко на душі робить ся, коли згадаєш про злидні та нужду, які переносять бідні селяни і робітники! Всюди ворожнеча панує і кінця її нема. Але моє серце прочуває, що так довго вже не буде, що й ворожнечі кінець прийде, а тоді буде лучше поводитись і тим нещасним, що поневіряють ся по тих кручах та безоднях пропасти.

МАРУСЯ. (Дивить ся йому в очи). Коби то вже як найскорше. Василю, ми щасливі обое, чеправдаж?

ВАСИЛЬ. (Цілує її). Всім серцем тебе люблю.

МАРУСЯ, Мій голубе, я тобі скажу щось на ухо. Я питалась Ярини, чого воно, а вона казала... (Шепче йому в ухо).

ВАСИЛЬ. (Весело). Гляди, щоб був козак!

МАРУСЯ. (Бе його полегенько по губі). От який! Я йому по тихо, а він на всю хату кричить, ще й мама почують. (Встає).

ВАСИЛЬ. То нічого, як почують. Може їм тим і полекшає як діждуть ся внучки.

МАРУСЯ. Малий спасибі з них. Чи не бачиш як їм погіршало?

ВАСИЛЬ. (Встає). От я засидів ся, а тут пора до міста їхати; а тобі навіть не в думці.

МАРУСЯ. От, бач: кажеж що любиш, так зараз і сердиш ся? (Насупилась).

ВАСИЛЬ. Яка бо ти чудна! Адже як люблю, то люблю. Знаєш ти що? Давай будемо цілуватись: хто кого перецілує той того більше любить.

МАРУСЯ. Бач, що видумав?

ВАСИЛЬ. А чим-же тобі доказати, чим розвеселити? (Підходить до неї і цілує її). Ну, тепер я їду до міста, та привезу до мами лікаря.

МАРУСЯ. Тільки не будь довго, бо мені буде скучно.

ВАСИЛЬ. Добре, добре, зоре моя. (Виходить).

Ява 3.

Ті, без Василя.

(Анна щось бурмоче під носом, наче чогось хоче.)

МАРУСЯ. Мамочко, чи пішли би ви трошки на двір? Дивіть ся, як там гарно сонечко гріє, пташки співають... Там вам стане трошки легше. (Підводить її).

АННА. (Опамятавшись). Марусю, а чи скоро Панас прийде? Я не можу так вмирати, я хочу його побачити.

МАРУСЯ. (В бік). Боже мій! Їм трошки лекше. Що-ж я маю їм сказати? Так, мамо, вони скоро придуть. Може ви хочете що їсти?

АННА. Ні! Виведи мене трошки на двір; хочеться ще хоть раз світом натішитись, а їсти вже більше не хочу.

МАРУСЯ. (Виводить її на двір, а сама скоро вертаєсь і дещо пряче). А то ще й посудина не помита. Ох, яка я щаслива, здаєть ся, нічого вже мені до щастя не бракує. Коли би ще так тато вернулись, а мама виздоровіли — от тоді би ми зажили новим житєм! Але не знаю, чи побачу я вже тата, бо ніякої вістки про них нема. Може вони вже вмерли, або що инше з ними стало ся? І як то важко робить ся на серцю. Василь все говорить, щоб я не журила ся... Я і не журила би ся, коби мама хоть трошки поздоровшали. Як то мені тепер добре: Василь мене любить, все в господарстві маємо, лиш коби яку вістку про тата почути.

Ява 4.

Маруся і Панас.

ПАНАС. Входить — постарілий, обдертий до непізнання; борода і волосе сиве). Здорова молодице! Чи можу я тут відпочити, бо вже

довший час іду піхотою, та неначе пристав.

МАРУСЯ. Чомуж би ні? Сідайте дідусю, — може ви їсти хочете?

ПАНАС. Ні, спасибі! Так втомив ся, що й їсти не хочеть ся.

МАРУСЯ. А здалека, дідусю? І як же ви забрили до нашого села?

ПАНАС. Ой з далека, молодице; там і ворон кости не доносить. Я маю дальше йти, але втомив ся, та зайшов спочити.

МАРУСЯ. (Подає йому трохи гроший). Беріть дідусю милостиню, та помоліть ся за мою хору маму — може їм полекшає. Та бо й тато десь в чужім краю — не знаю, чи живі, чи мертві — помоліть ся й за них. (Втирає сльози).

ПАНАС. Ні! Спасибі, молодице. Я гроший не беру а й так помолю ся. (Віддає гроші назад).

МАРУСЯ. Ох, падочку мій! Я зовсім забула. Посидьте дідусю хвилинку самі, а я скочу на двір, бо там хорі мама на свіжім повітрію. (Виходить).

Ява 5.

Панас сам.

ПАНАС. (Дивить ся в слід за нею). Вона...

Маруся... моя єдина дочка, котрій я так багато горя спричинив... Боже мій! (Вносить руки до гори). Марусю, дочко моя єдина... Чи простила ти мені все те, що я тобі заподіяв?... Не пізнала мене бродягу розпусного. Як тяжко, коли мені пригадалися всі мої давні проступки! Я не маю місця між добрими людьми. (Задумуєсь). Я не повинен знаходитись отут в тій хатині, котру я розрив, розруйнував... (Мовчанка). А Анна, жена моя дорога... вона мучить ся через мене... Нещасна аж память стратила... Ох! — Каїн я, а не чоловік... Слухав тих розпусних катів, котрі мене до того довели... (Задумуєсь глибоко і тяжко вздыхає). Пригадуєсь мені і Галя, котра так невинно впала жертвою. Я тому не багато винен. (Задумуєсь). Як вона бідна мене просила, щоби я її лишив, а я тоді того не знав. (Глибоко задумав ся). Галю, Галю, прости мені... Ось вона... Ось передімною... Вона простягає руки до мене. Галю, Галю!... Нема... (Оглядаєсь довкруги). Ось, Анна... Анна... Іди, іди сюди... а я впаду на коліна перед тобою і вимолю прощання... (Дивить ся в долину). Ось вона усміхаєть ся... (Ловить руками і падає на коліна). Прости... прости мені Анно!.. (Глядить кругом). Нема... Нема... Зникла... Нікого нема... (Роздивляєть ся).

Всі утікають від мене розпусника і запроданця... Так, я запроданець... За юдині гроші я хотів запродати свою власну дитину... хотів її кинути в кігті розпусти... Ха, ха, ха... го-го-го!.. І як багато тих катів стоїть передімною. Геть, геть від мене, Кириле!... Не доторкай ся до мене своїми брудними руками... Я не винен... (Наче боронить ся руками. Схаменувшись на хвилину, задумуєсь). Що зі мною? Чого-ж я трачу час? Я-ж утікач, кожної хвилі грозить знова тюрма і неволя. — (Болючо) — не винно... Яж не винен... невинен!.. (Втирає сльози). Я прийшов вимолити прощення, попращатись з своїм рідним селом і зі своєю безталанною Анною і дочкою Марусею, котрим я так багато горя спричинив... (Задумуєсь). Ні, я не хочу туди вертатись, я хочу вмерти на їх очах, а не в тюрмі... Тюрма... Ох, як страшно й згадати.

ВАСИЛЬ ЗА СЦЕНОЮ. А як там, чи мамі лекше? Зараз лікар приїде.

МАРУСЯ ЗА СЦЕНОЮ. Ти якось так скоро, Василю?

ВАСИЛЬ. Мені чогось стало тяжко; мене щось ніби гнало до дому, бо думав, що з мамою щось недобре.

МАРУСЯ. Всеж таки добре. Помози мені завести маму до хати, бо вони наче чогось трясуть ся.

ПАНАС. Сюди ведуть мою найдорозшу Анну, сюди... Анно, Анно, прости мені... прости... Я не можу тут довго оставатись, за мною певно шукають... (Виймає флящинку з отруєю). От тут мій спокій, моя свобода. Прощайте... (Випиває).

Ява 6.

Панас, Анна, Василь і Маруся.

(Василь і Маруся вводять Анну. Панас хапаєсь за груди і паде до ніг Анни. Анна дивить ся на него налякано.)

ПАНАС. А-н-н-о... Прости мені розпусному бродязі... І ти Марусю... дочко... прости... Василю прос... —

ВАСИЛЬ і МАРУСЯ. (Разом). Тато!

АННА. Панас!

ВАСИЛЬ. (Підводить Панаса). Тату, що з вами? Ми простили вам.

ПАНАС. (Хитаєсь, тримаючись за груди). Прости... Я... не вин... Прос... (Паде мертвий). Маруся і Василь перелякано дивлять ся на

Панаса).

АННА. Панасе, Панасе! (Хитаючись, підбігає до него і падає на трупа). Я простила... Чуєш?.. простила.. Візьми мене з собою, Панасе!.. (Сильно трясє ним і божевільно говорить). Не бий... не бий!.. я нічого... (Рве на собі одєжу і волосє на голові). Пустіть... Пустіть... Не тримайте мене... Ха, ха, ха!... Панасе... Панасе!..

МАРУСЯ. Мамо, мамочко, опам'ятайтесь! (Плаче).

ВАСИЛЬ. Господи! Їм знов те саме.

АННА. Я не дам тебе... Я не пущу... Ха, ха, ха!... Не йди.. Не йди!... (Божевільно смієть ся). Ось він!.. Геть, геть... Не дам... не дам... Не відбирай!... (Неначе тримає і не дає). Пусти, пусти... Не руш!.. (Дуже мотикає собою і паде на землю мертва).

МАРУСЯ. (Припадає на коліна). Тату! Мамо! Що з вами? Я простила Вам. Мамо! Тату! (Дуже плаче).

ВАСИЛЬ. (Побачив з боку флящинку). Марусю, вони отроїлись!

МАРУСЯ. Отроїлись?! Тату, ізза чого се? Мамо! (Дуже ридає. Василь обтирає слези з очий).

Ява 7.

Ті, урядник, два поліцаї і люди.

УРЯДНИК. (Входить). З тюрми убежал Панасій Чубак. Нам сказано, что он сюди пашол. Ми імеємо право его арештувать. (Показує рукою на лежачого Панаса). От, он убійца!

ВАСИЛЬ. (Болючо показує). Так, ось він. Арештуйте його.

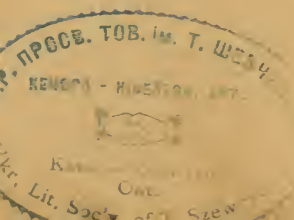
УРЯДНИК. (Підходить і штовхає його ногою). Что он мьортвий?

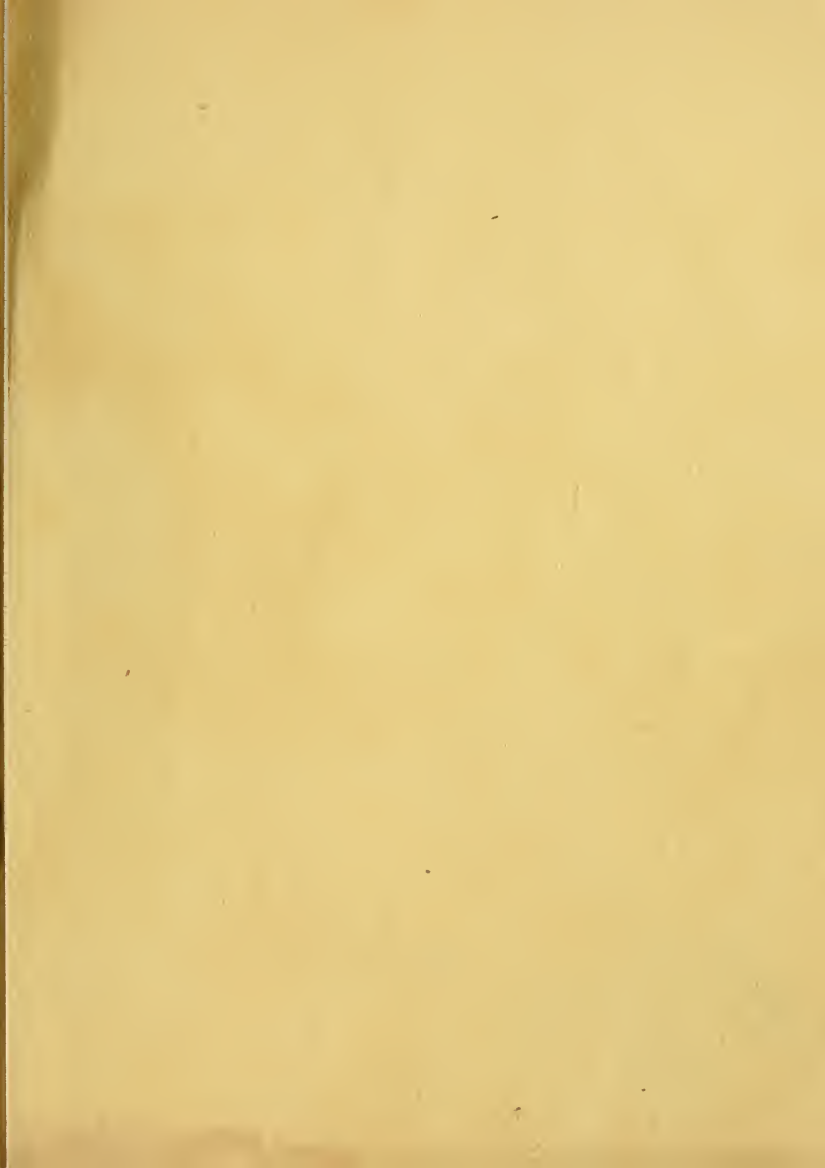
ВАСИЛЬ. Так, ось його смерть. (Показує фляшинку. Всі присутні здіймають шапки і схиляють голови).

МАРУСЯ. (Клячучи коло трупів). Тату! Мамо! Возьміть мене з собою — я не переживу того. (Ридаючи паде на трупи).

КУРТИНА ПОВОЛИ СПАДАЄ.

Конець.





Учр. ПРСС. ТОВ. № Т. 12345
КОНСТА - КОНСТА. 1918
Учр. Лт. 2000. 01. 1. 2018

